

MAGYAR REGIONÁLIS TUDOMÁNYI TÁRSASÁG

XX. Vándorgyűlése
„TÉR ÉS AZ ÁLLAM”

Felzárkózás és megtorpanás: A magyar fejlesztés- és területpolitika kihívásai

2022. Október 6.

Gál Zoltán

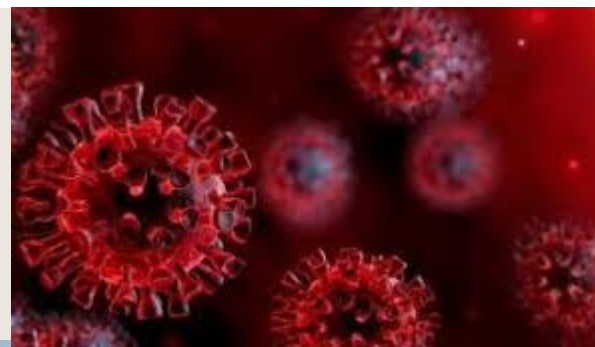
Magyar Regionális Tudományi Társaság,

Matolcsy György: „Magyarország az elmúlt száz év egyik leggyorsabb válság utáni gazdasági növekedését érheti el, s ez az elmúlt évszázad legsikeresebb évtizede” (2019. december 6.)

GDP ↑

Tartalom

1. Növekedés és felzárkózás
2. A felzárkózás modellje KKE-ban
3. Területpolitikai kihívások
4. Innováció és (felső)oktatás: Magyarország az Intelligens Európában

1. Növekedés, fejlődés és felzárkózás

- Magyarország az EU 7. legszegényebb országa (2010 és 2021-ben is), 2004-ben még csak a 9.
- A felzárkózásunk nem volt túl gyors és sikeres a kezdeti ,úttörő' szerep ellenére
- Felzárkózási siker kulcsa:
 1. Jól működő piacgazdaság (fenntartható növekedési pálya)
 2. Hatékony szolgáltató állam és sikeres gazdaságpolitika (erős állami szerepvállalás, de *még nem valódi fejlesztő állam!*)
 3. Optimális területi eloszlása az erőforrásoknak (területi leszakadás csökkentése)
 4. Befektetés az oktatásba és az innovációba (termelékenység-növelő hatás)

A felzárkózás geoökonómiai keretfeltételei

1. Gazdasági-pénzügyi globalizáció: *integrált (fél)periféria kialakulása* az átmenetben

(Pavlinek, 2022)

- Neoliberális narratívák: "kelet-nyugati konvergencia", teljes felzárkózás a liberalizáció, piacosítás a privatizáció és közvetlen külföldi befektetések révén.
- Kívülről asszisztált (IMF, EU, G7, WB, EBRD) *FDI-vezérelt növekedési stratégia* (Smith, 2002)
- KKE beintegrálása asszimetrikus hatalmi viszonyok révén (Smith & Swain 2010, Gál-Schmidt 2017).
- Új mag-periféria függőségek (Gál-Rácz, 2022)

2. Az EU bővítése: nemcsak politikai, hanem neoliberális gazdasági projekt.

- EU-s támogatások: a gazdasági versenyképességi prioritások (MNC-k szolgálatában).
- Európán belüli termelés földrajzi eltolódása (**német közép-európai feldolgozóipari magtérség**) kedvezőtlen pozíciók KKE számára (összeszerelő platformok) (Pavlinek-Zizalova 2018, Stehrer-Stöllinger 2015).

3. A válságok (2008, Covid- és háború) utáni kiábrándultság és elégedetlenség:

- *Rendszerszerű sebezhetőség, Lassuló konvergencia*; A társadalmi egyenlőtlenségek növekedése és elvándorlás;
- Erősödő anti-EU populizmus', **gazdasági nacionalizmus** (Gál-Lux 2022)!

Kelet-közép-európai átmenet politikai gazdaságtani elméletei

1. FÜGGŐ PIACGAZDASÁG MODELLJE

ÁLLAMI → MAGÁN
HAZAI → KÜLFÖLDI

Dupla váltás a TULAJDONVISZONYOKBAN
PRIVATIZÁCIÓ = „FOREIGNIZATION”

1. SZAKASZ:
1990-es évek

FDI a meghatározó
külföldi tőke (privatizáció)

Tömeges tulajdonviszony átruházással járó &
FDI-vezérelt átalakulás
Kívülről irányított vállalati hálózatok,
aszimmetrikus hatalmi viszonyok

2. FÜGGŐ FINANCIALIZÁCIÓ

ÁLLAMSZOCIALIZMUS-ból
PIACI KAPITALIZMUS
IPARI-ból
FINANCIALIZÁLT KAPITALIZMUS

Dupla váltás a
KAPITALISTA
RENDSZERMODELLBEN

2. SZAKASZ:
2000 után

A külföldi banktőke a meghatározó

Függő finanszírozás-vezérelt fogyasztás
(bankhitelezés: jelzálog és fogyasztási hitelek),
fenntarthatatlan növekedés (külső eladósodás)

Külső gazdasági függőségek (Nölke-Vliegenhart 2009):

1. Tőkefüggőség (FDI, Banktőke)
2. Technológiai függés
3. Export-import függőség
4. Energia függőség
5. Külső vállalati irányítás

- Külföldi tőketulajdon 'túlburjánzása'
- Korlátozott stratégiai-irányítási autonómia (külső ellenőrzés)
- Nincsenek helyi fejlesztési céljai a külföldi befektetőknek (DME, Raviv, 2008)

- **KÖZÉPES JÖVEDELMI CSAPDA KKE-ben!**

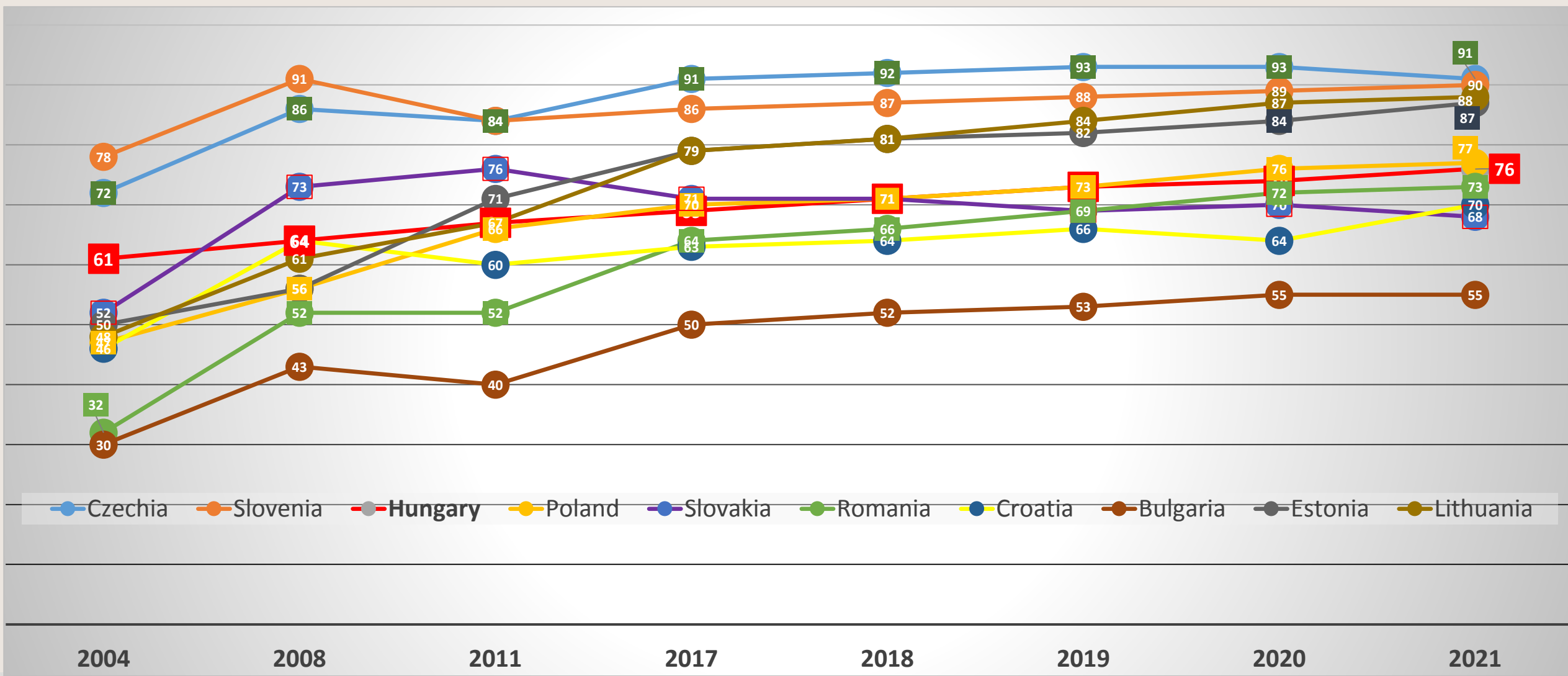
Egy főre jutó GDP az EU27 átlagának %-ban, %, 2004-2021, (PPS)

Magyarország : 60% -76% **(+16%)**

Románia: 34%-73% **(+39%)**

Lengyelország: 47%-77% **(+30%)**

Litvánia: 48-88% **(+40%)**

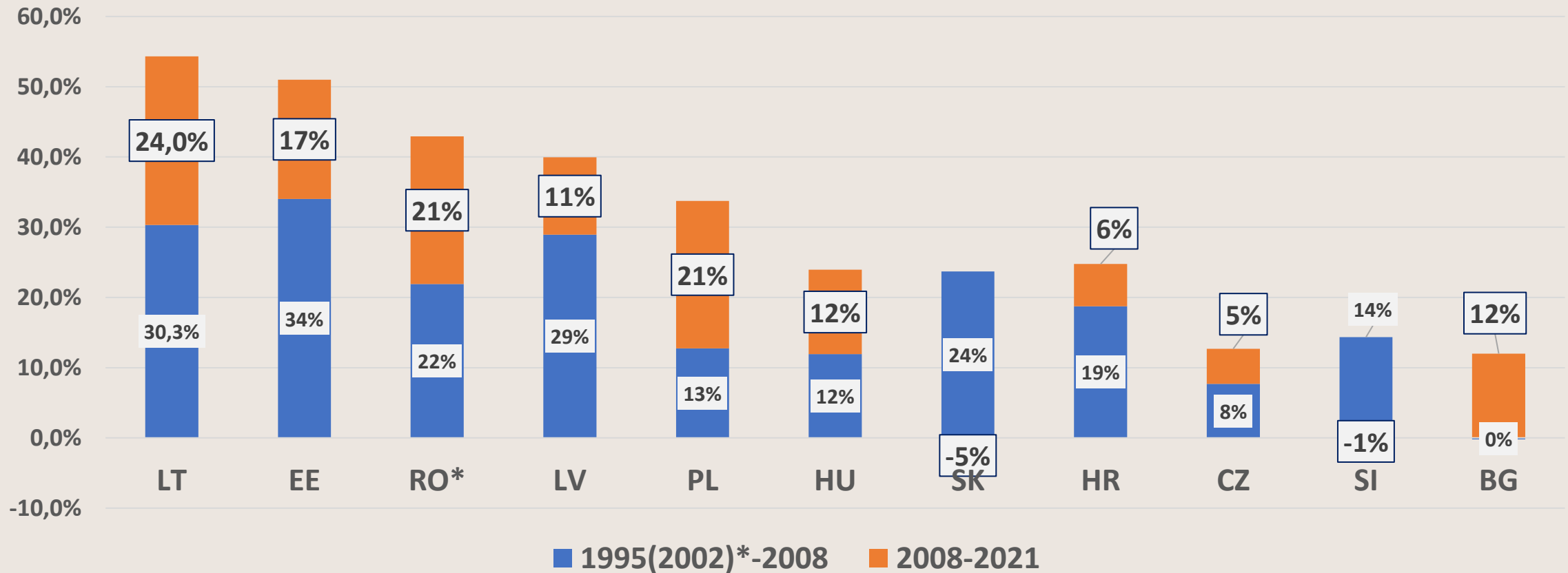

A felzárkózásunk többször megakadt, közepes! Közeledés az EU27 átlagához, 1995-2021

(egy főre jutó GDP %-ban, PPS) (© Gál Z. szerkesztése, Eurostat).

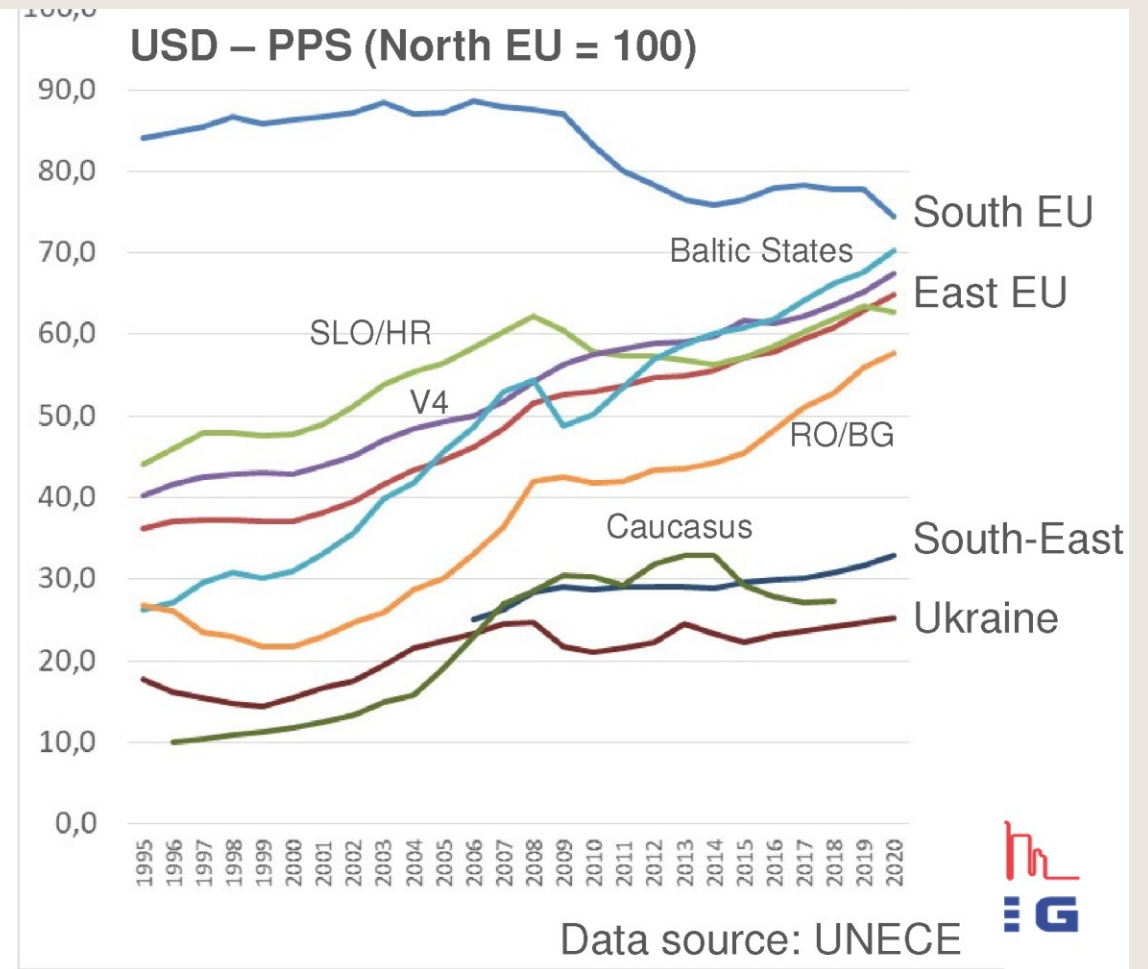
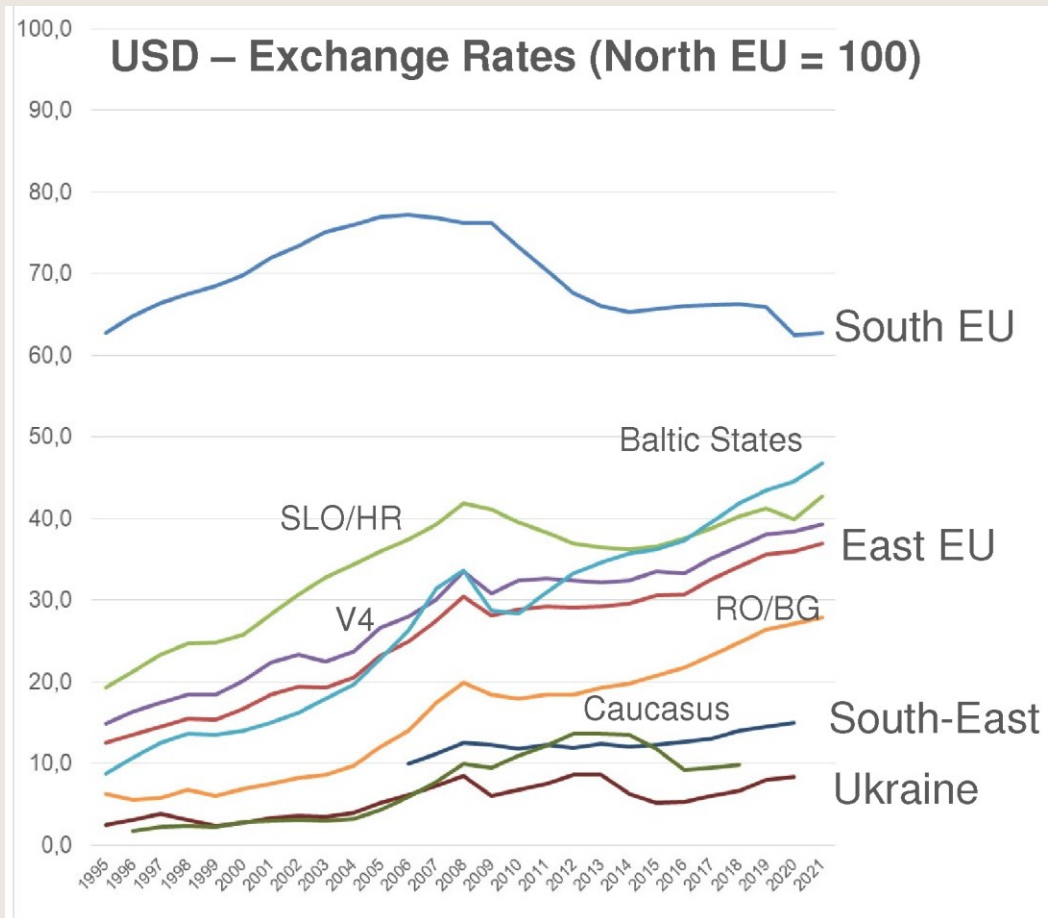
Magyarországi konvergencia paritásos a két időszakban

Gazdasági szakadék (határok) Európában

Fajlagos GDP (North=100)

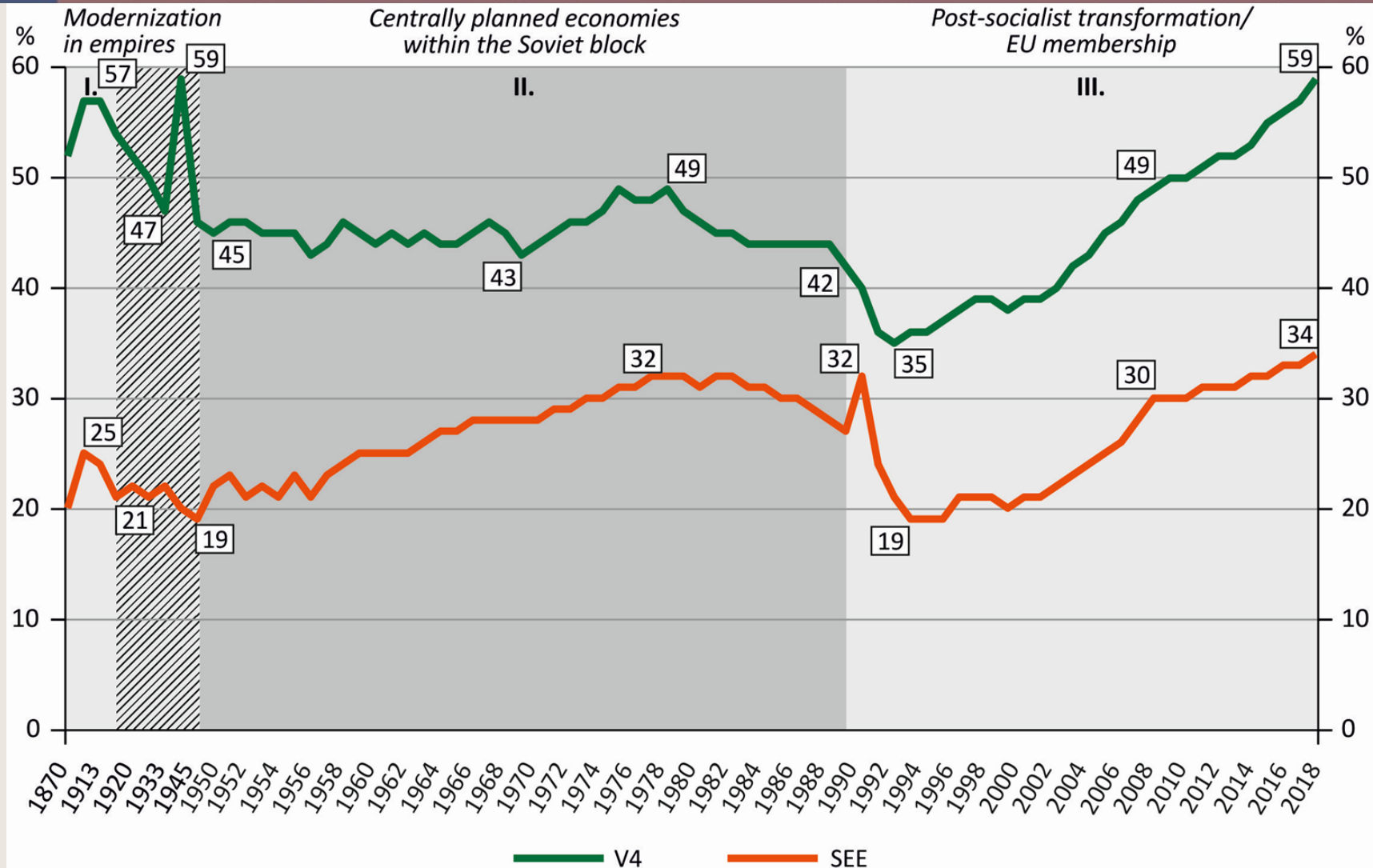

Smetkowski (2022)

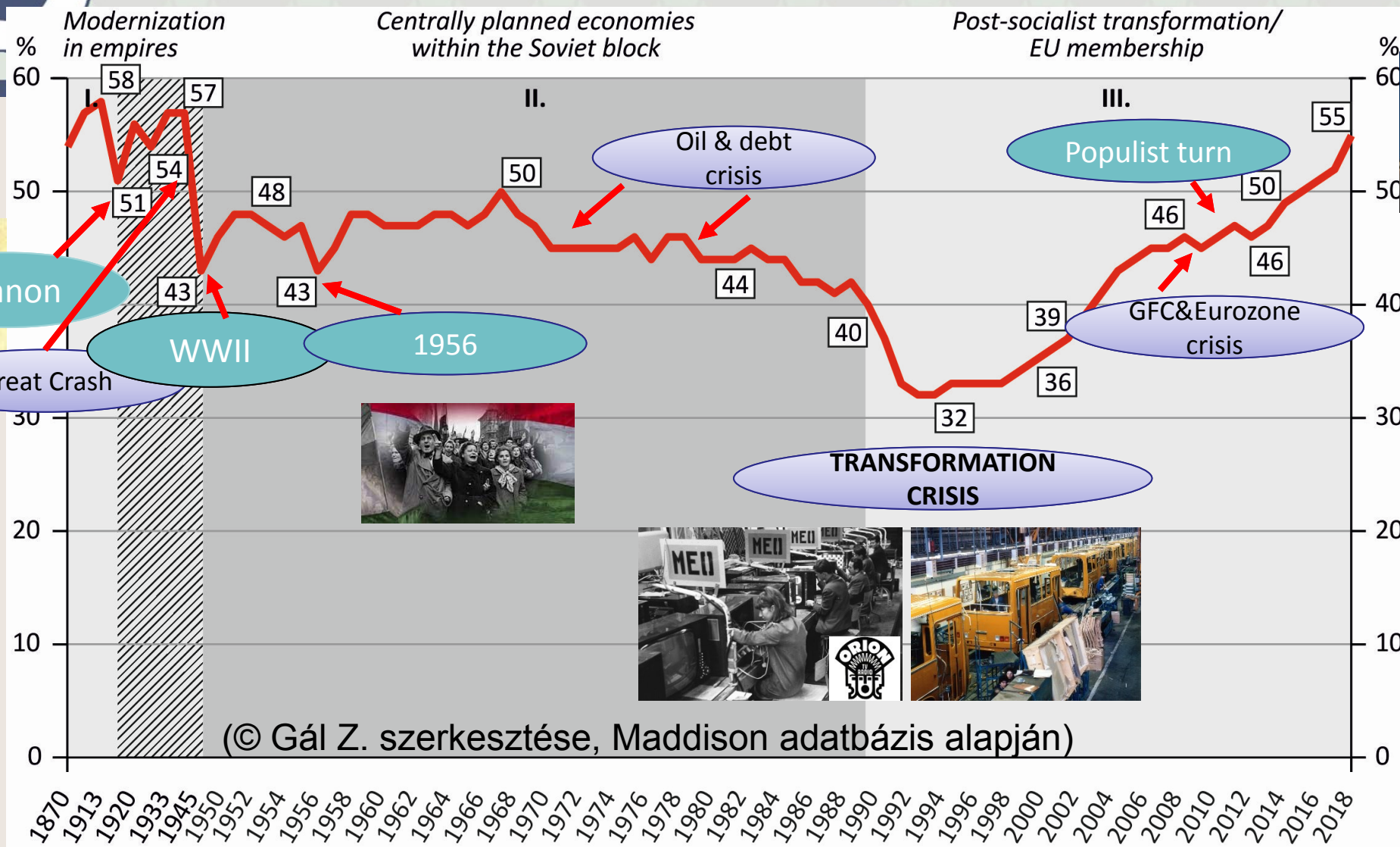

Relatív fejlettségi szakadék Visegrádi 4 és Nyugat-Európa-12 között: [egy főre eső GDP a WE-12 százalékában 1870-2018

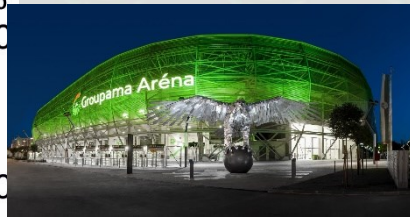
(© Gál Z. szerkesztése, Maddison adatbázis alapján)

Transzformációs veszteségek Magyarországon: egy főre eső GDP a WE-12 átlag %-ban 1870 and 2018 (WEU 12=100%)

(© Gál Z. szerkesztése, Maddison adatbázis alapján)

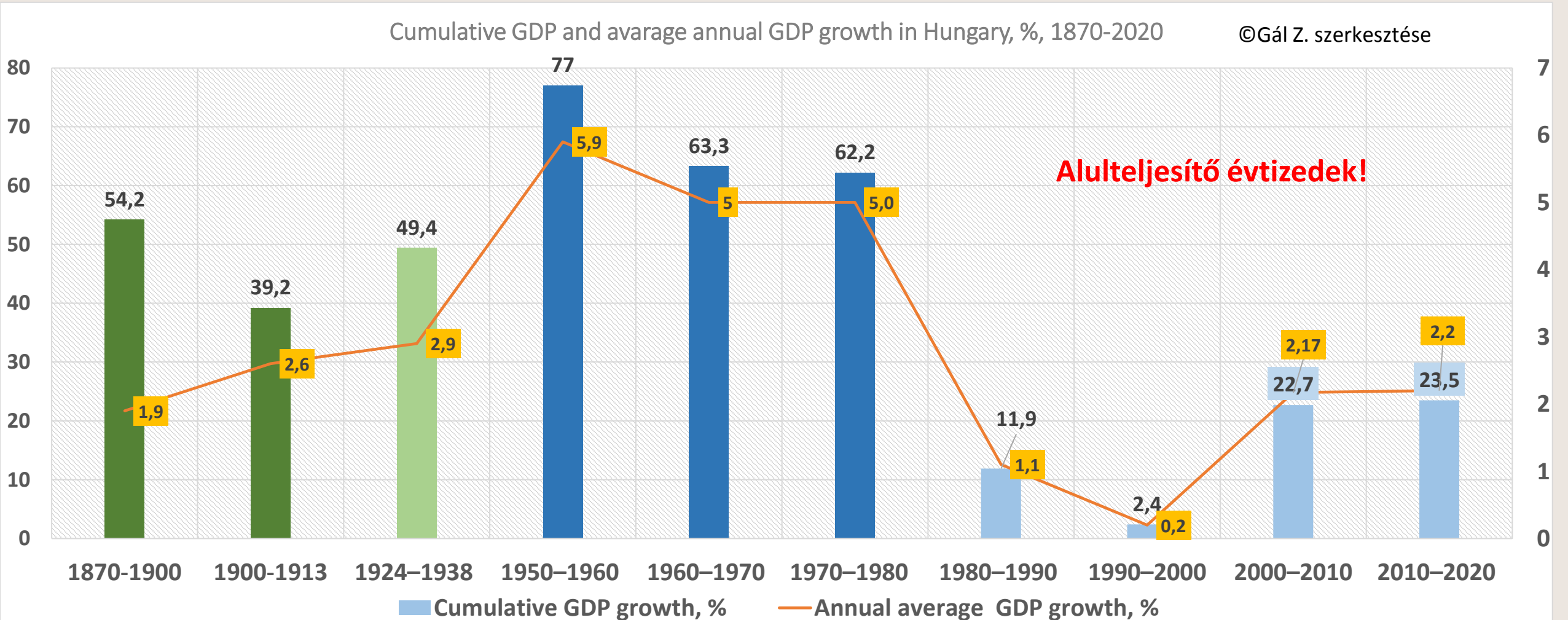
**12 politikai
rendszerelváltás
1918 & 2010
között!**

Kumulált GDP növekedés és az éves átlagos GDP növekedési ütem (jobb t.) Magyarországon, 1870-2020, %

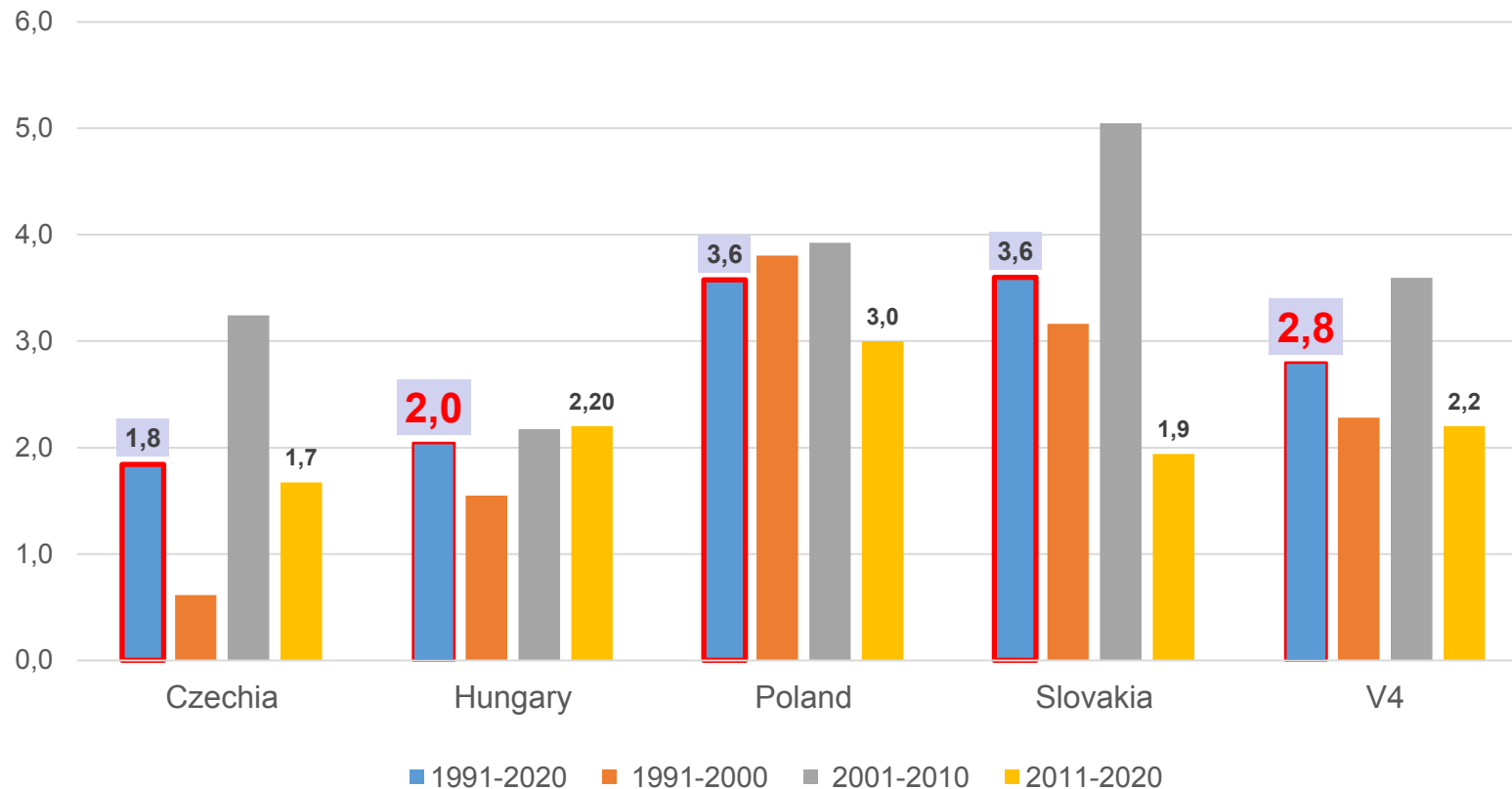
(Gál Z. szerkesztése, KSH, Fellner 1916; Matolcsy–Varga, 1936, Pozsonyi-Szökéné, 2020)

Éves átlagos GDP növekedés lassulása a Visegrádi országokban 1990-2020

Slowing down: Average annual GDP growth rate, %, 1991-2020

Növekedési és fejlesztéspolitikai keretek

- Rövid időszakokban relatíve magasabb növekedés (2018, 2019: 5%, 4,9%), de volatilis és nem fenntartható hosszútávon (külső és belső hatások miatt, 2020: -5%)
- Foglalkoztatottság erősebben hat, mint a termelékenység a GDP növekedésre (V4-átlagtól elmaradás, termelékenység- csökkenés a feldolgozó iparban)
- Tőkefüggőségi és munkaerő oldali problémák (negatív demográfiai folyamatok) akadályozhatják a gyorsabb növekedést és a felzárkózást
- McKinsey (2020): 2030-ra érjük utol a fejlett EU-15 2019-es GDP/fő-átlagát.

Potenciális növekedési lehetőségtől 30%-al maradtunk el!

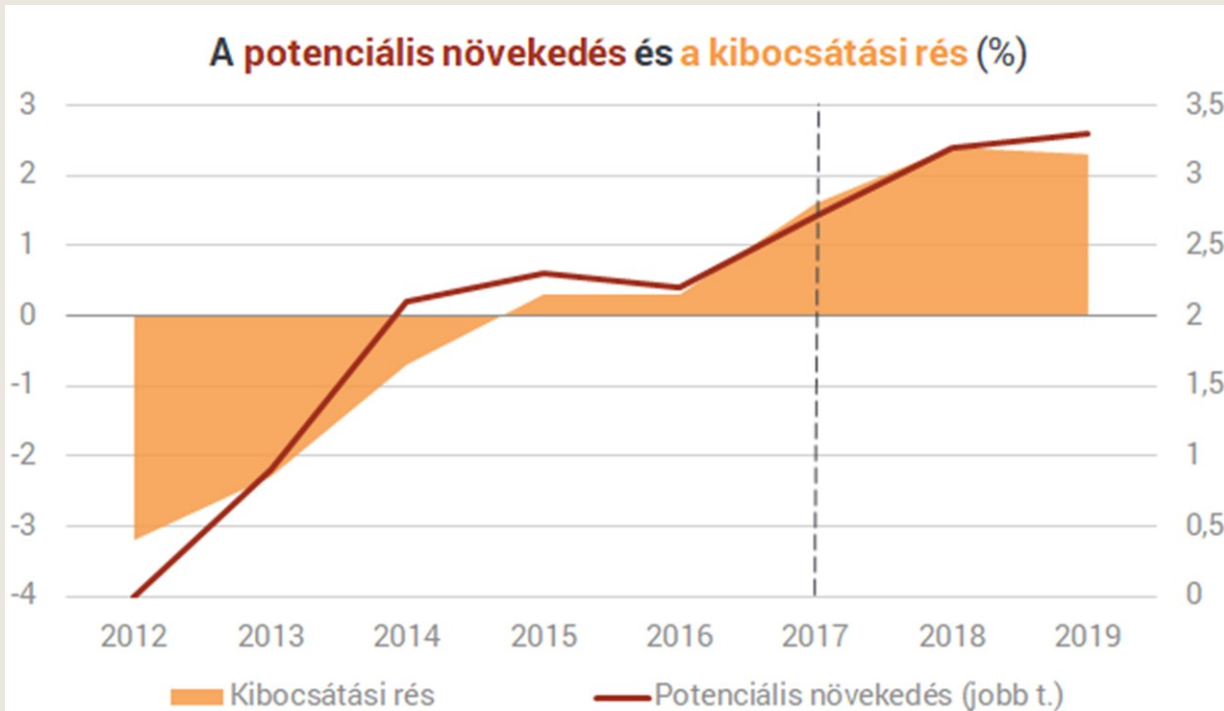
Az egy munkaképes korúra eső GDP (USA=100% 2007) és a egy munkaképes korúra eső GDP növekedési üteme, 2007-2019

2005-2020:GDP növekedés éves átlagban 1%-al maradt el versenytársaktól

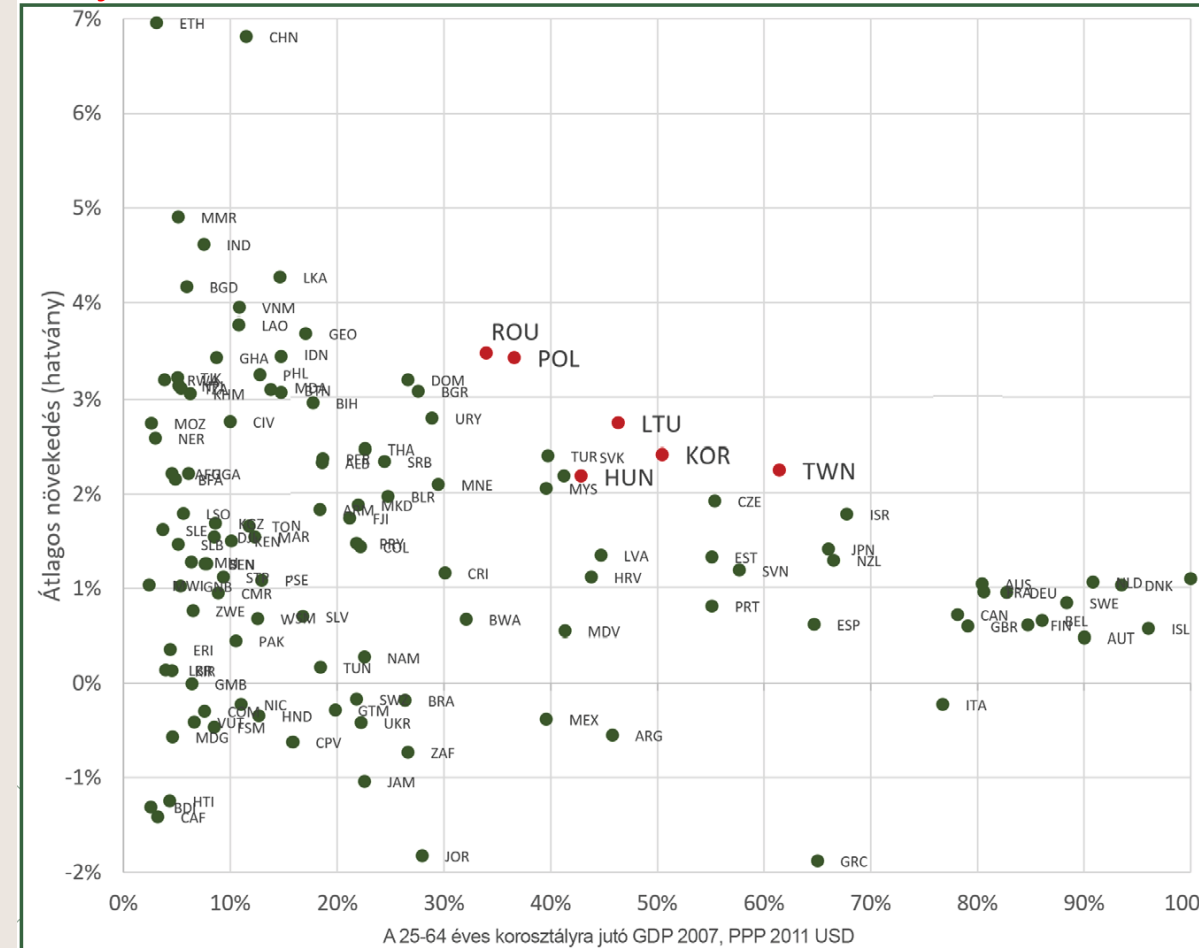
Post_Covid:

- 2-2,5% átlagos évi GDP növekedés 2030-ig

A potenciális növekedés és a kibocsátási rés (%)

Forrás: Európai Bizottság, Portfolio

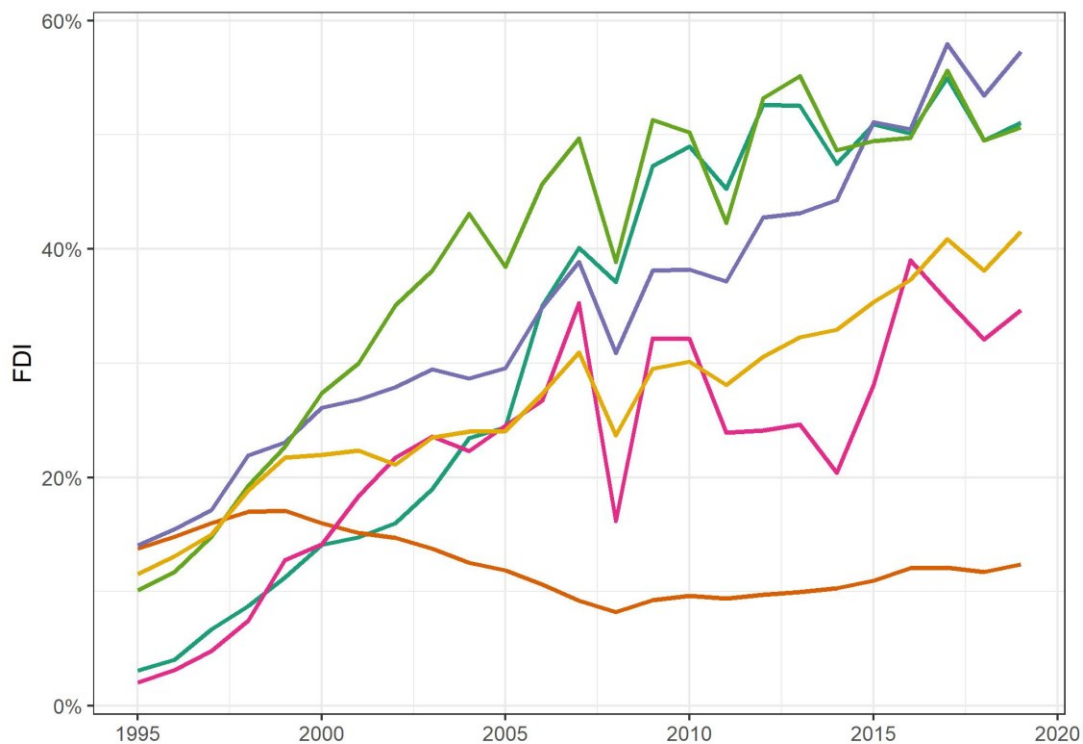

(Forrás: Egyensúly Intézet, Eurostat)

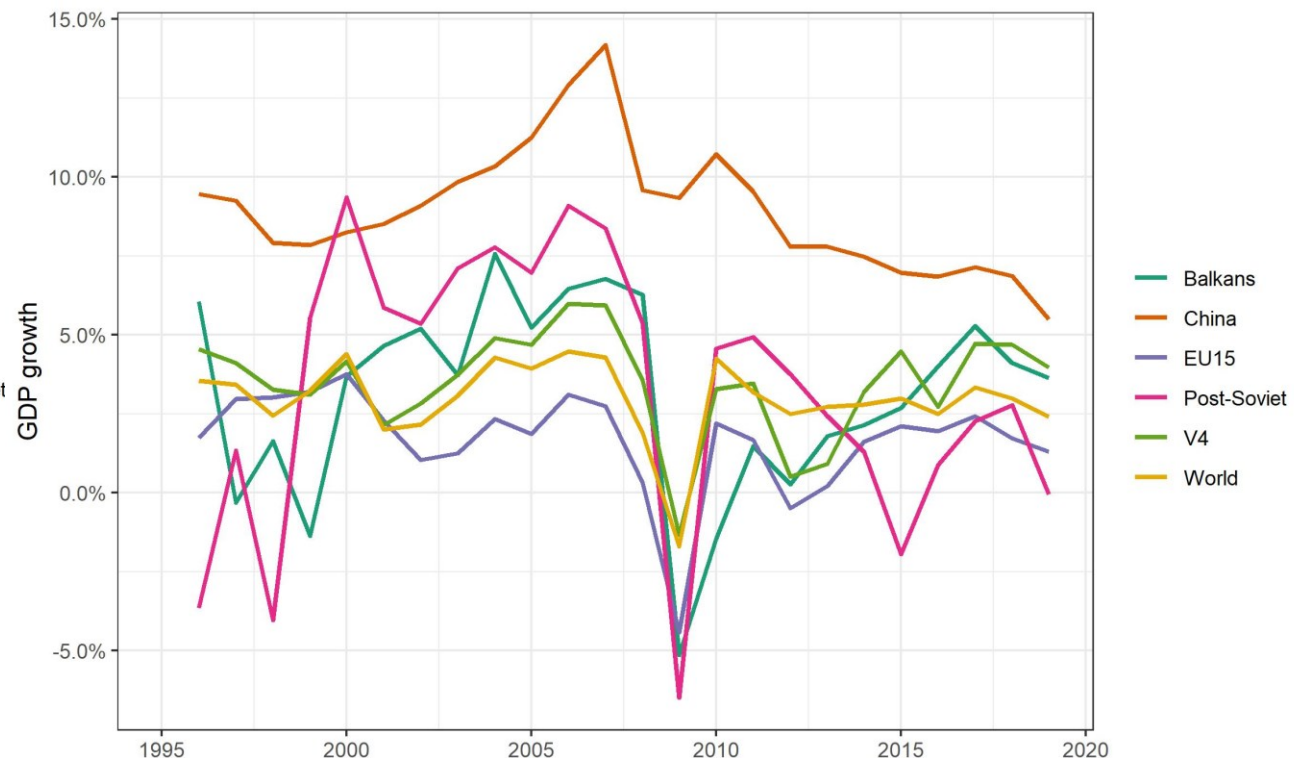

FDI és növekedés: Legnagyobb FDI állomány a V4-ben 2015ig, majd erősödő volatilitás.

FDI állomány GDP %-ban

Éves átlagos GDP növekedés

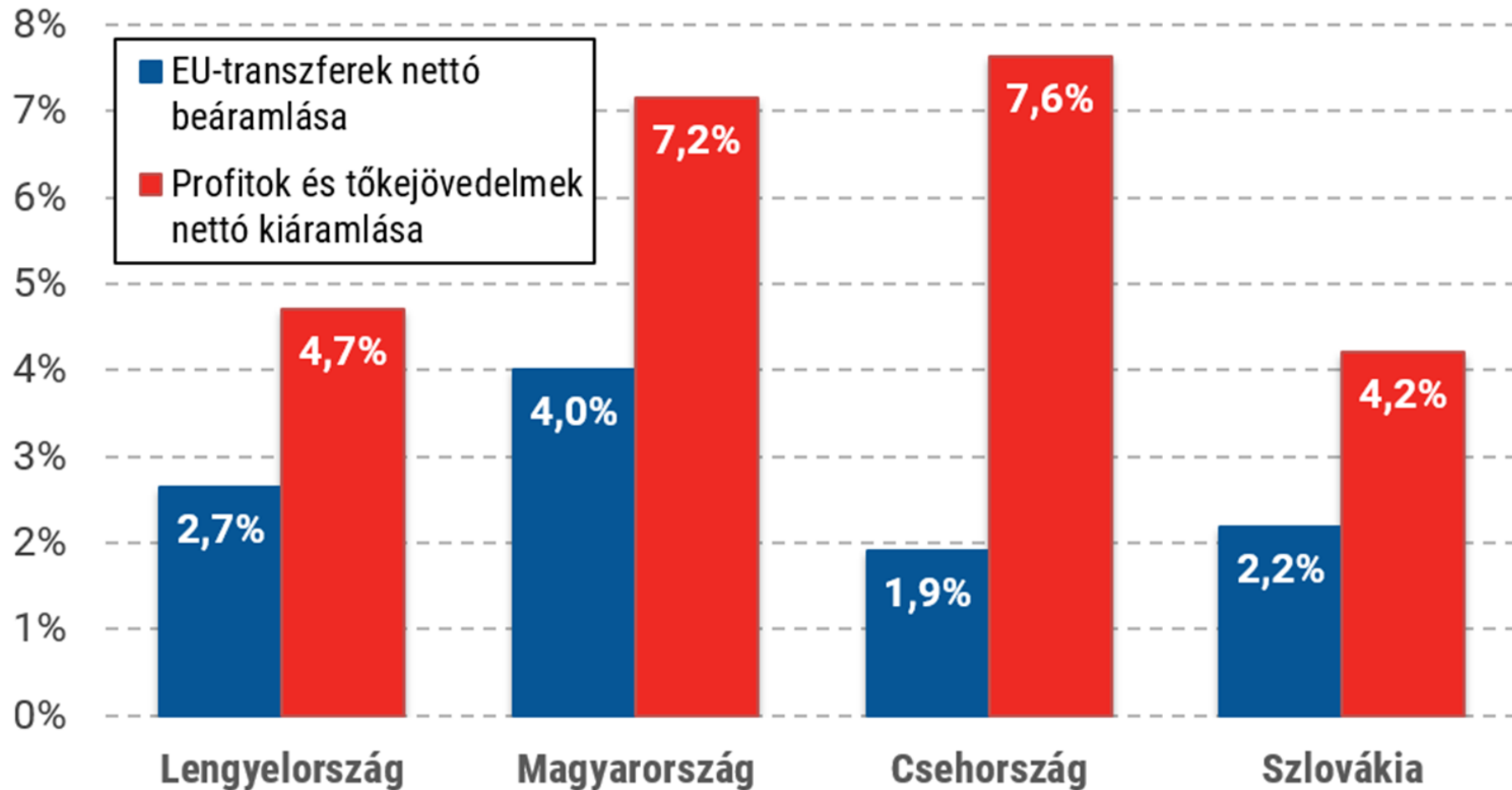
UNCTAD (IFDI), World Bank (GDP 2005 US\$)

FDI profittranszfer minden V4 országot sújt!

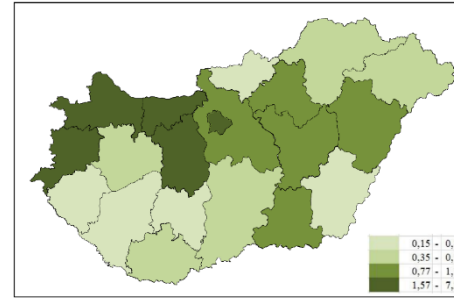
(Magyarországon viszont alacsonyabb a külföldi befektetések implicit hozama a V3-nál és legnagyobb az adósságszolgálatunk)

(Balogh és tsai, 2018)

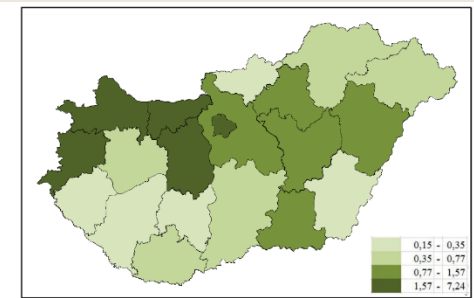

Fel lehet e zárkózni külföldi közvetlen tőkével? (Gál, 2021, Gál 2019)

Forrás: A KSH adatai alapján saját szerkesztés

Forrás: A KSH adatai alapján saját szerkesztés

Panel regression results in V4 + countries (1996-2013)

Dependent variable: GDP growth rate

Independent variables	p-value (sign.)	Regression coefficients
Savings rate	0,000	61,936
FDI inflow	0,535	-1,506
Financial Development	0,004	-0,666
Technology development	0,000	-0,905
Infrastructure development	0,000	2,114
Gross Fix Capital Formation	0,321	-0,05
Boom in 2000s dummy	0,003	-0,213
Crisis dummy	0,000	-5,731

Dependent variable: GNI per capita

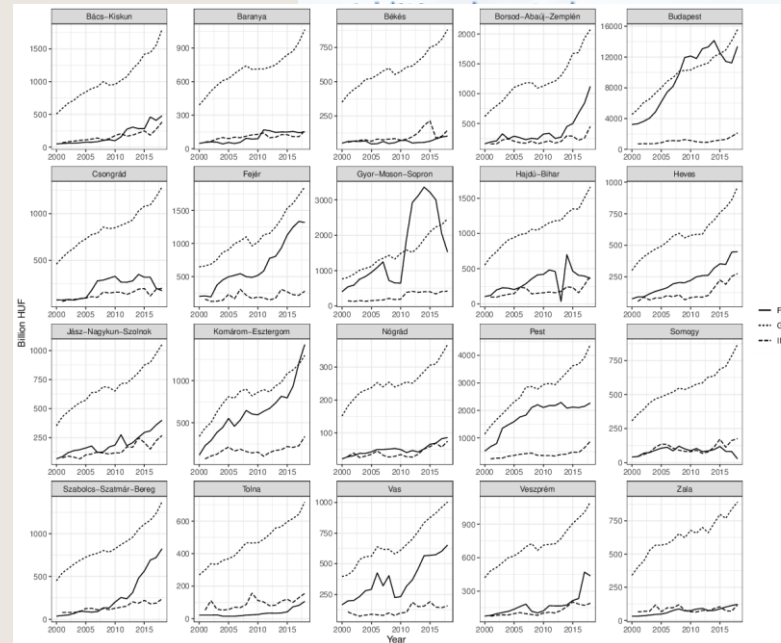
Independent variables	p-value (sign.)	Regression coefficients
Savings rate	0,000	73320
FDI inflow	0,436	4231
Financial Development	0,036	1069,639
Technology development	0,000	4352,9
Infrastructure development	0,204	-1557,4
Gross Fix Capital Formation	0,108	182,3
Boom in 2000s dummy	0,084	2855,971
Crisis dummy	0,108	4866,99

Dependent variable: GFCF

Independent variables	p-value (sign.)	Regression coefficients
Savings rate	0,073	27,255
FDI inflow	0,535	3,301
Financial Development	0,91	0,056
Technology development	0,049	0,914
Infrastructure development	0,678	-0,497

Forrás: UNCTAD, Worldbank

Natural logarithm of the variables are used

	Dependent variable: log(GDP)	
	(FE model)	(FD model)
log(FDI)	0.014 (0.015)	0.022 (0.014)
log(FDI _{t-1})	0.028 (0.046)	0.001 (0.012)
log(INV)	0.056** (0.012)	0.045*** (0.011)
log(INV _{t-1})	0.023** (0.010)	0.021* (0.011)
log(EMIP)	0.120 (0.188)	0.107* (0.050)
log(EMIP _{t-1})	0.194*** (0.099)	0.199*** (0.064)
log(RD)	-0.096 (0.089)	0.005 (0.007)
log(RD _{t-1})	-0.011 (0.098)	0.001 (0.006)
log(RD _{t-2})	0.097 (0.098)	0.015** (0.000)
log(EUGDP)		0.438 (0.155)
log(EUGDP _{t-1})		-0.078 (0.139)
D2000		-0.064*** (0.011)
Constant		0.841*** (0.005)
Observations	323	304
R ²	0.349	0.427
Adjusted R ²	0.249	0.403

Note: Robust, heteroscedasticity consistent standard errors are displayed in parentheses.
p<0.1; **p<0.05; ***p<0.01

FDI-vezérelt modell kimerülése: FDI fenntartható hatásai a gazdasági és területi növekedésben újra értelmezendő (Sass, 2021, Gál-Lux, 2022)

- Az FDI-nek nincs szignifikáns és pozitív jelentős hatása a GDP növekedésre, sem makro, sem regionális szinten (OLS, Gál 2019).
- FDI a fejlettebb régiókba áramlik, nem az FDI okoz növekedést: Az FDI és a GDP közötti korrelációt nem az FDI beáramlása okozza
 - **A hazai beruházások (állami és uniós alapok, hazai magánbefektetések) sokkal nagyobb szerepet játszanak a GDP növekedésében, mint az FDI!**
- A magyar gazdaság területi dualitását (vállalati/ regionális) az FDI erősíti:
 - Gyenge FDI spillover hatások; Kezdeti előny, hosszú távú elszívás
 - FDI növeli/újratermeli a területi egyenlőtlenségeket: erősítik a pozitív agglomerációs externáliákat, és így a fejlett régiók vonzóbbá válnak a külföldi tőke számára, mint más régiók.
 - Térbeli következmények: Újraiparosítás és hálózatosodás egyaránt
 - Endogén képességek hiánya ok/következmény; endogén fejlődési potenciállal való összeegyeztethetlenség (unrelated varieties: Elekes Z. 2020)
 - **A „fejlett régiókban” is hiányoznak az endogén és innováció-vezérelt növekedés tényezői (Lux, 2020)**

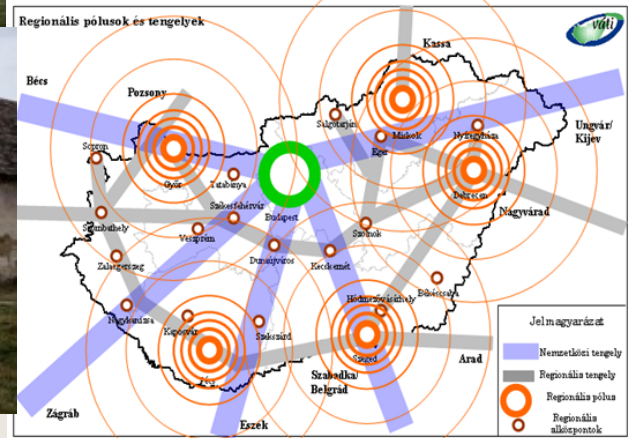
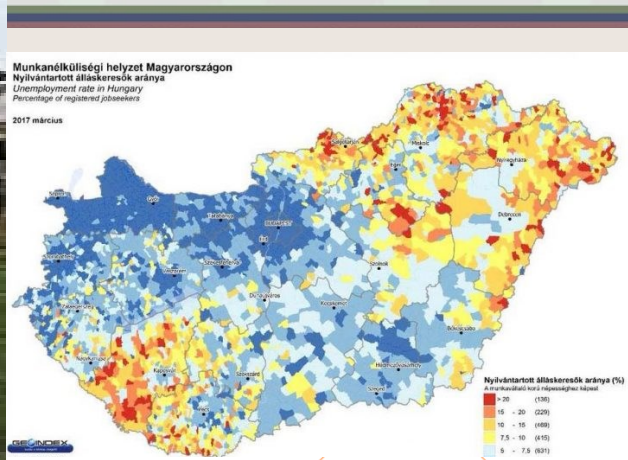
FDI-vezérelt modell kimerülése:

Gál-Lux: FDI-alapú regionális fejlődés Közép- és Kelet-Európában: Helyzetkép és jövőkép
Tér és Társadalom, 2022/3.sz.)

- **FDI korlátozott jövedelemhatások:** rövid távú fizetésimérleg-előny, hosszú távú hiányok; delokalizációs kockázatok, csökkent stratégiai autonómia, aszimmetrikus kapcsolatok.
- **Fokozott kitettség a jövőbeli exogén sokkoknak** (külső függőség)
- **FDI-vezérelt (DME) *fejlesztési modell kimerülése, korlátai* KKE-ben**
- **A DME fejlesztési út alternatívái** (Gál-Lux, 2022)
 1. Az FDI-alapú modell beágyazása: A pálya megújítása (upgrading)
 2. A fejlesztő állam vs ,statist' modell Magyarországon
 3. Magyar multik (Sass, 2020);
 4. A területi tőke újjáépítése a hazai kkv-szektoron keresztül (Lux, 2017, 2020)

2. Területi egyenlőtlenségek: jelentős regionális különbségek

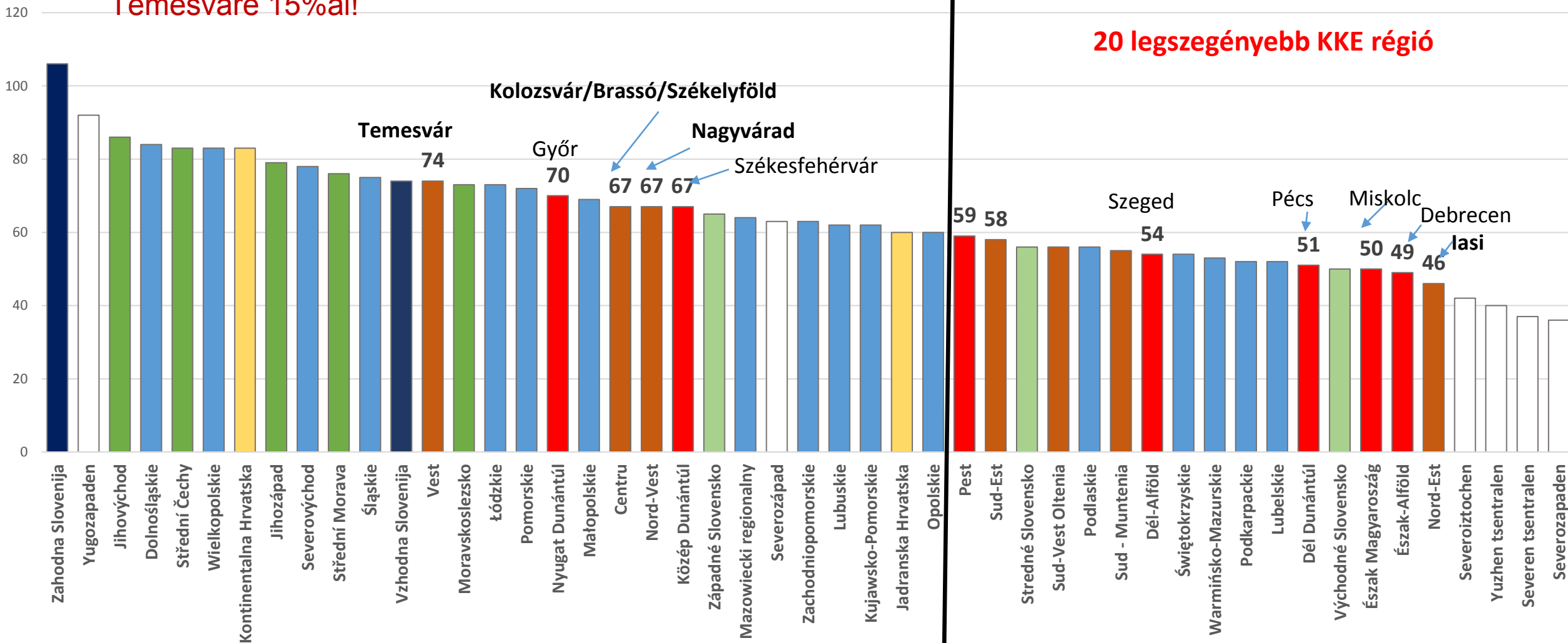

A legfejlettebb 5 megye fajlagos GDP-je 71%-al magasabb volt a legszegényebb 5 megyénél!
Munkanélküliség 5%-al magasabb a legszegényebb 5 megyében (2019)!

A kelet-közép-európai régiók fejlettsége az egy főre jutó GDP alapján (PPS) az EU27 százalékában, 2020 (© Gál Z. szerkesztése, Eurostat)

A Székelyföldet magában foglaló romániai Centru régió relatív fejlettsége 8%al megelőzi Pest megyéjét, Temesváré 15%al!

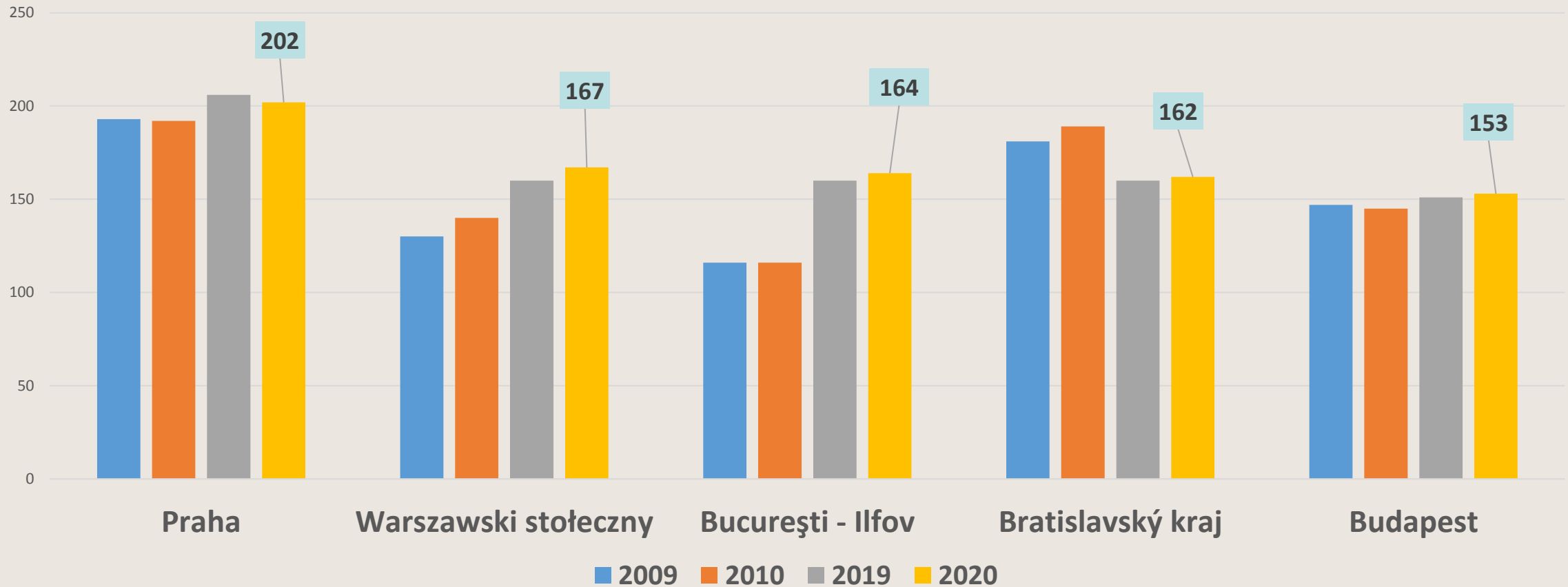
20 legszegényebb KKE régió

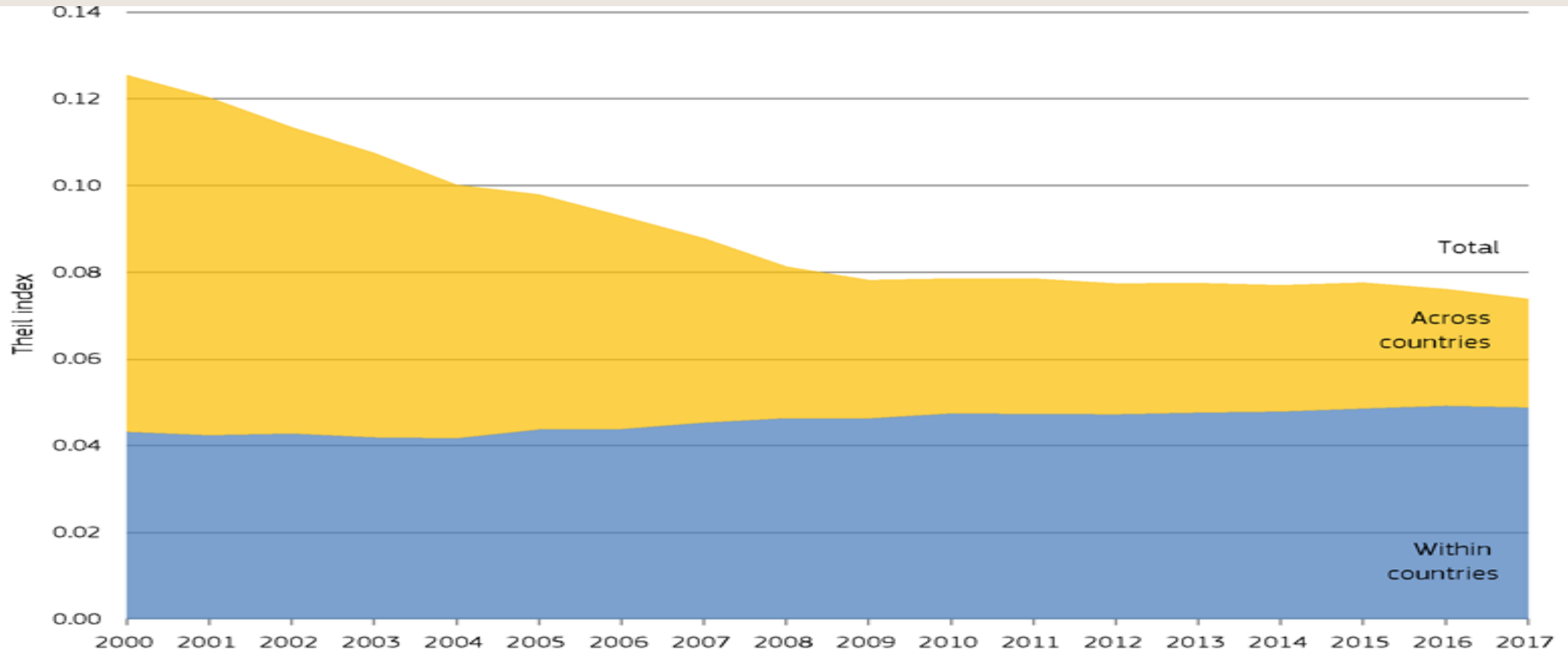
Budapest a sereghajtó: A fővárosi régiók fejlettsége az egy főre jutó GDP alapján (PPS) az EU27 százalékában KKE-ban, 2018 és 2019-ben, % (2010-ben még 3.!)

Diagramcím

Konvergencia vs. divergencia az EU-ban (egy főre jutó GDP szóráskoefficiense (CV))

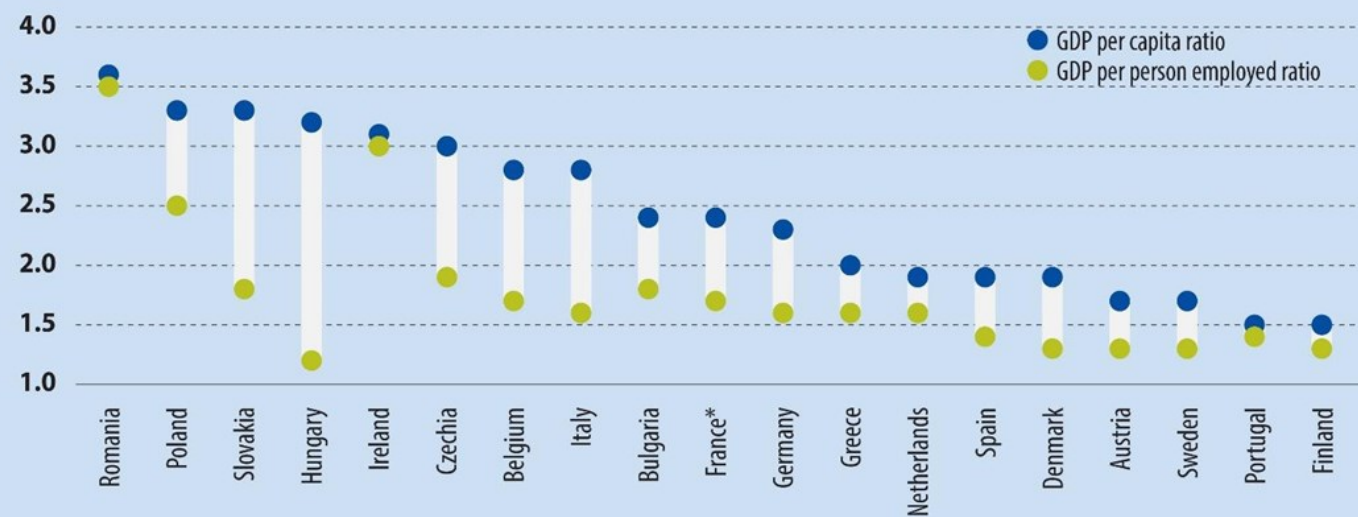
Source: EUROSTAT and REGIO calculations.

Regionális különbségek az EU tagországokon belül a legszegényebb és a legfejlettebb régiók között (2018) GDP/fő

- **2008-óta leállt a regionális konvergencia az EU-ban:**
 - Regionális különbségek gyorsabban nőttek az EU15-ön belül: mint a KKE-ben belül (aszimmetrikus sokk)
 - **KKE-n belül egyes fővárosi régiók növekedése növeli a különbségeket**

Ratio between the region with highest and lowest **GDP per capita** and **GDP per person employed** (2018)

*Excluding Région Ultrapériphériques Françaises
Note: Only EU Member States with more than two NUTS 2 regions

ec.europa.eu/eurostat

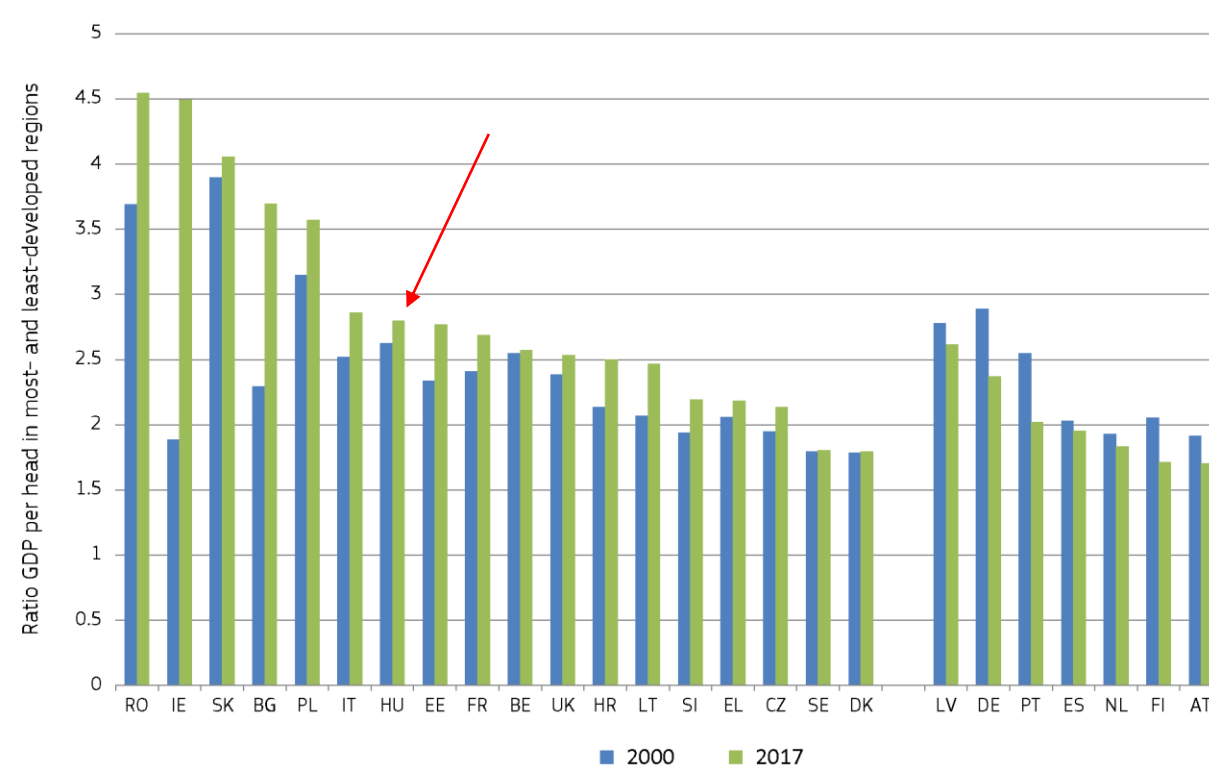
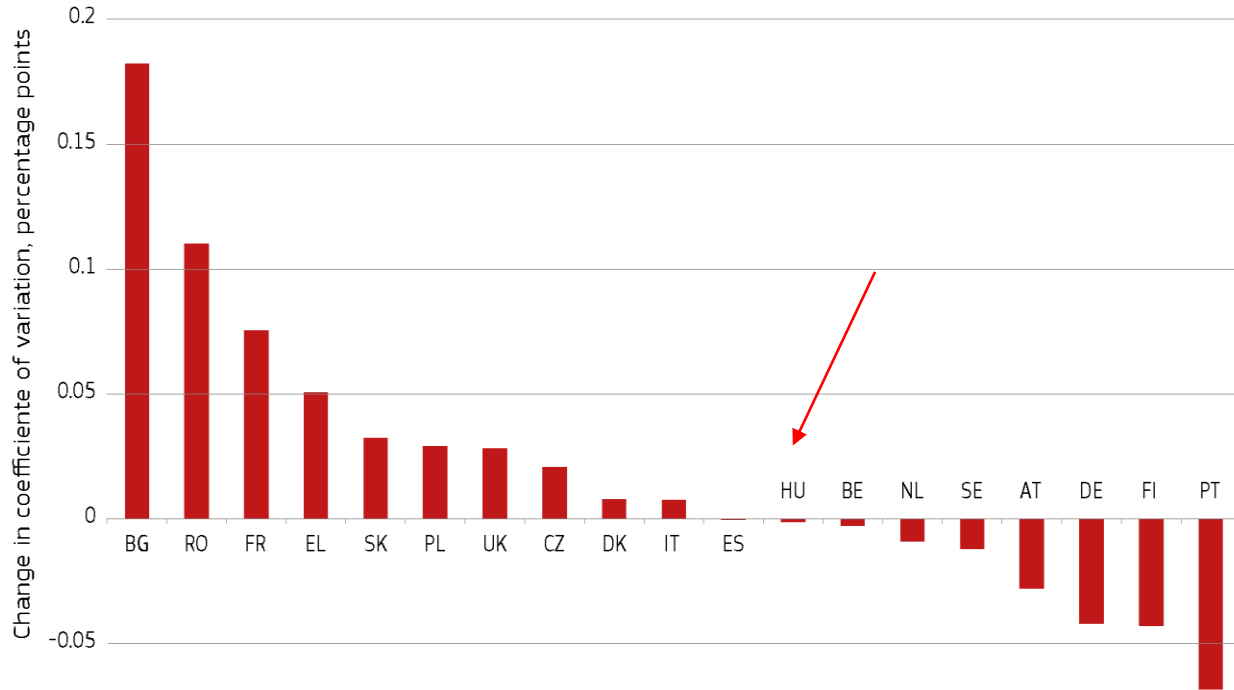
Budapest és Nógrád megye között 4,8-szeres a fajlagos GDP különbség!

A belső regionális egyenlőtlenségek változása NUTS 2, illetve NUTS 3 régiók szintjén 2000 és 2017 között

A belső regionális különbségek változása 2000-2017, NUTS 2 régiókban, egy főre jutó GDP (PPS)

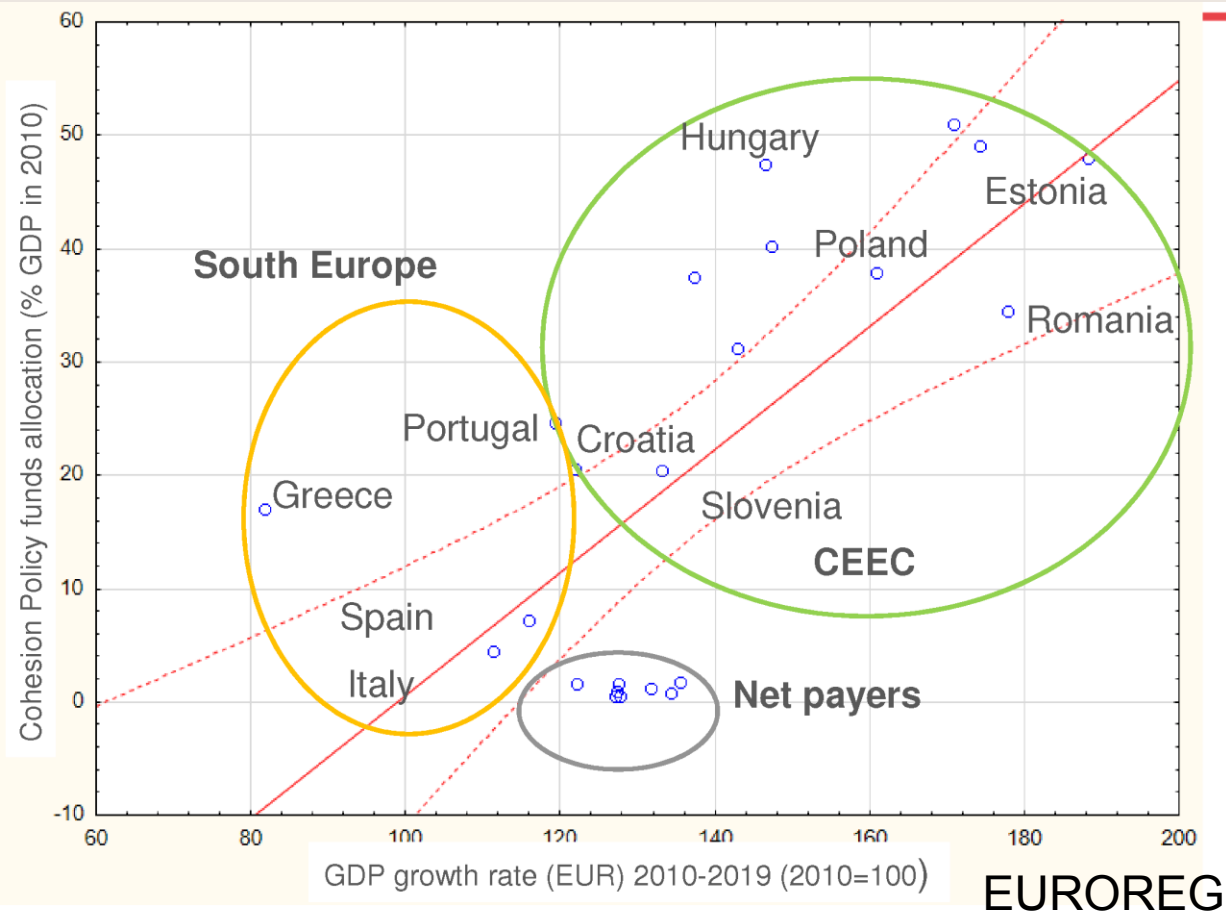
A legfejlettebb és a legszegényebb régiók (90-10 %), egy főre jutó GDP-je (PPS), NUTS 3, 2000 és 2017

Source: EUROSTAT and REGIO calculations.

A GDP növekedési rátája (euróban) és a kohéziós politika (GDP-hez viszonyított aránya) közötti kapcsolat

- A nemzeti szintű fejlődési dinamika (%) és a kohéziós politikai alapok volumene (GDP-hez viszonyított arány) közötti nyilvánvaló összefüggés
- A kapcsolat hiánya az egyes országcsoportok között, pl. Románia vs. Magyarország.
- Strukturális alapok nem tudták a regionális különbségeket kezelni, de beruházások révén tovább polarizáltak
- A beavatkozások heterogenitása (tematikus, regionális)

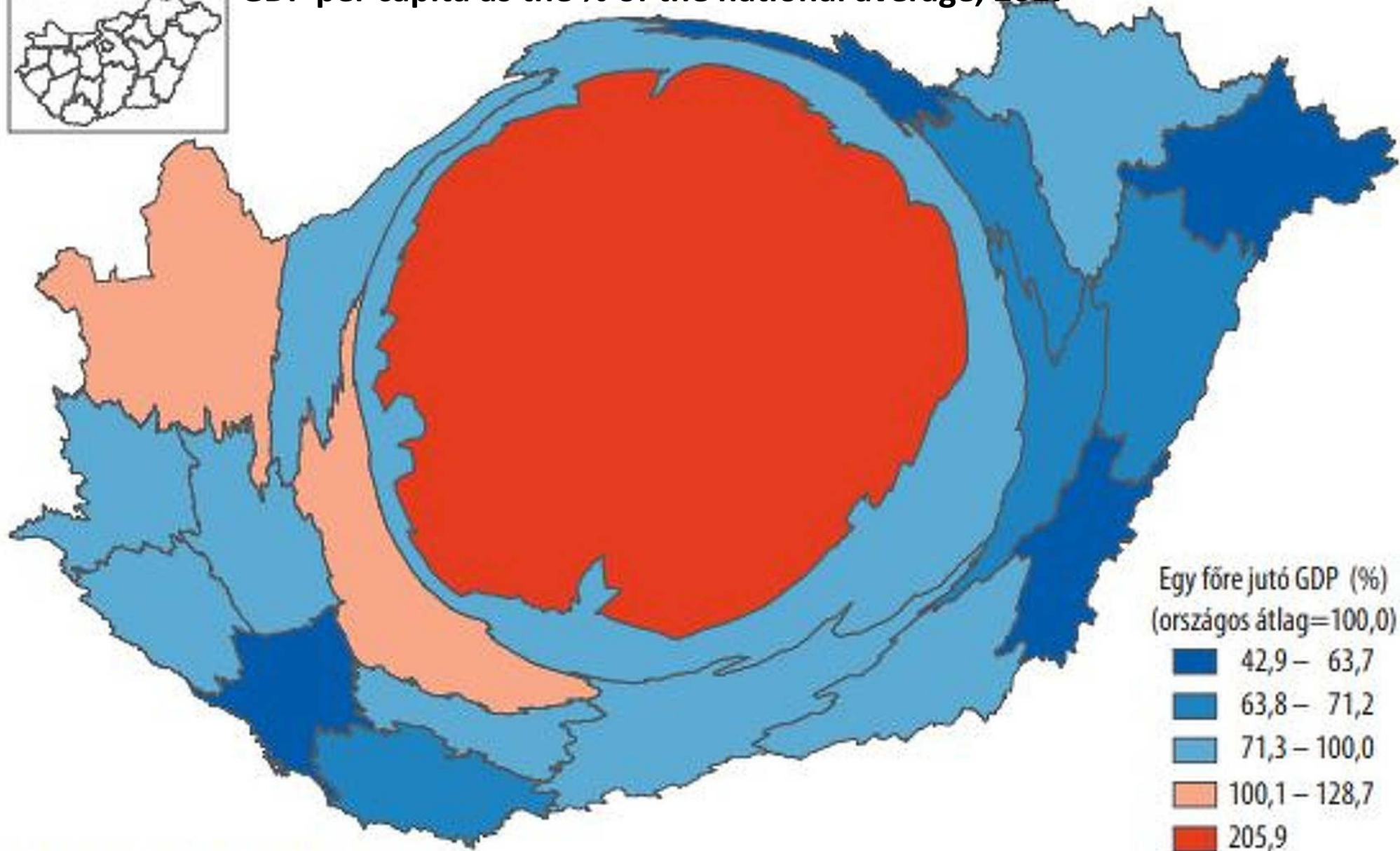
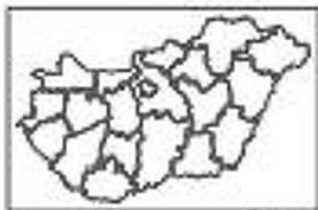

Területfejlesztési prioritások alulreprezentáltsága

- A **tervezési folyamatban jelenleg elsikkad a területi fókusz**, nincsenek megújítva az átfogó országos területfejlesztési koncepciók és tervek!
- **PLACE-BASED** (helyalapú) fejlesztések nem hangsúlyosak: pedig egy ország GDP-e térségeinek GDP-jéből tevődik össze! (az ország és térségeinek gazdasági növekedése összefügg!)
- Nem „hagyományos” régió, megye, hanem **versenyképes gazdasági vonzáskörzetek (csomóponti régió, várostérség)** fejlesztésére kell koncentrálni
- **Gazdasági szempontú fejlesztő szerepre a Kárpát-medencében** csak akkor vállalkozhatunk, ha a mi régióink fejlettebbek, növekedési pólusaink kisugárzó hatása érvényesülni tud!
- **Négy magyarországi régió 15 éve a legszegényebb 20 EU régió között** van (relatív helyzetük stagnál), miközben a romániai régiók kiugró felzárkózást produkáltak!

1.48. Egy főre jutó GDP az országos százalékában, 2017*

GDP per capita as the % of the national average, 2017

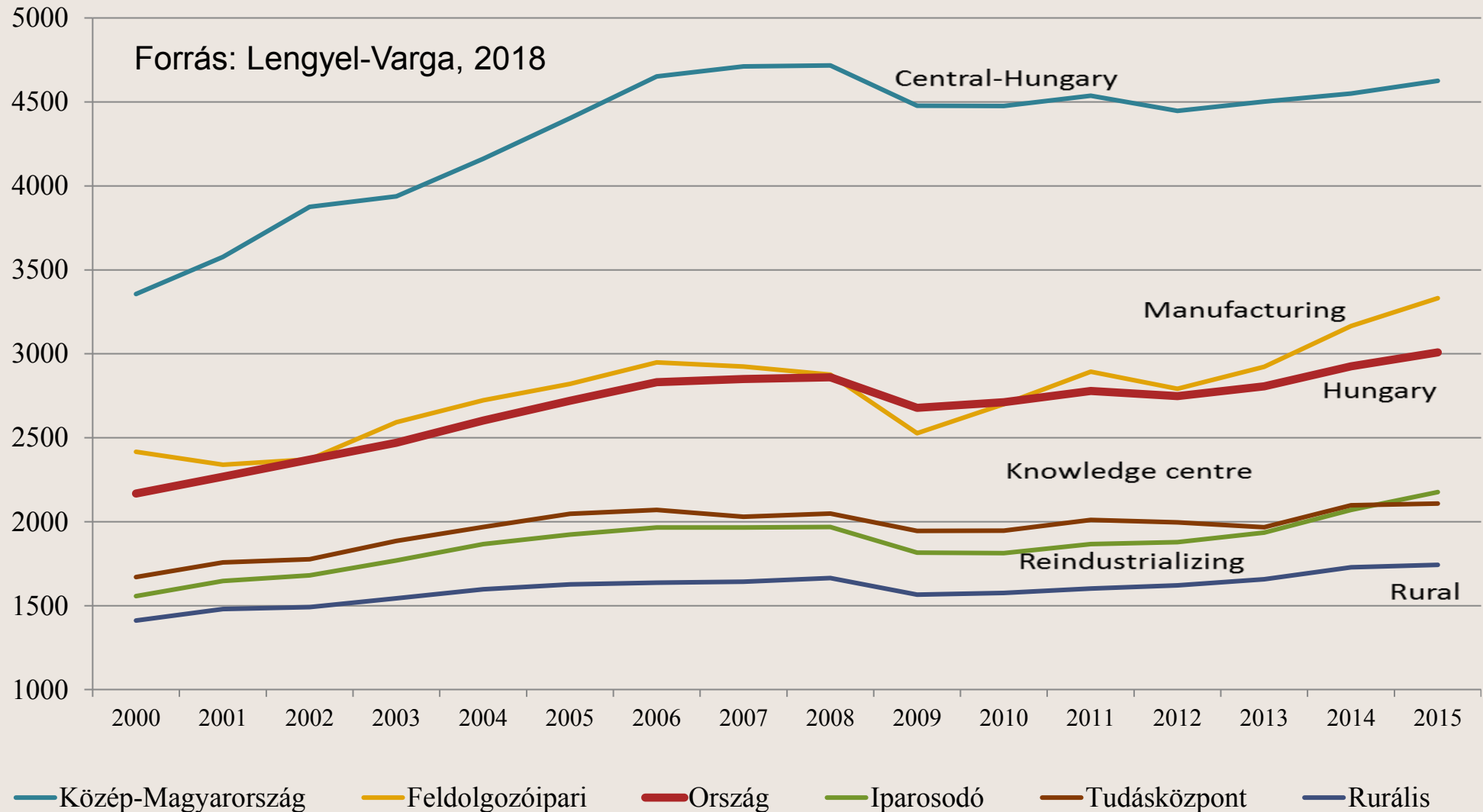

* A megyék területe a GDP abszolút értékével arányos.

A fővárosi régió 2010 óta „visszahúzza” az ország GDP növekedési ütemét:

Az egy főre jutó GDP 5 régiótípusban (1000 Ft, folyó áron 2010-ben)

3. A tudásalapú társadalom, innováció és digitalizáció fejlesztésének korlátai

- K+F ráfordítások és a termelékenység közötti szoros összefüggés!
- **Bár nominálisan nőtt a K+F ráfordítás (reálértékben kevésbé), de ez még így is alacsony reálértékben** (cseh ráfordítás fele, nem éri el néhány nagyobb nyugati egyetem K+F ráfordításait!)
- **Minőségi innovációs outputok (szabadalmak) tekintetében már a világátlagot sem érjük el!**
- **Egyetemi szektor GDP arányos ráfordítások tekintetében EU-n belül a rangsor végén** (2016-ban márcsak Bugáriát előztük, azóta némi relatív javulás)
- **Egyetemi szektor csökkenő K+F aktivitása**
- Versenyképes munkaerő képzésében a hallgatói létszámában is szűkülő felsőoktatás rosszul teljesít! (Az EU-ban a 2-3. legalacsonyabb HEI bérszínvonal!)
- **Digitalizációban lemaradás a V4 régióon belül**

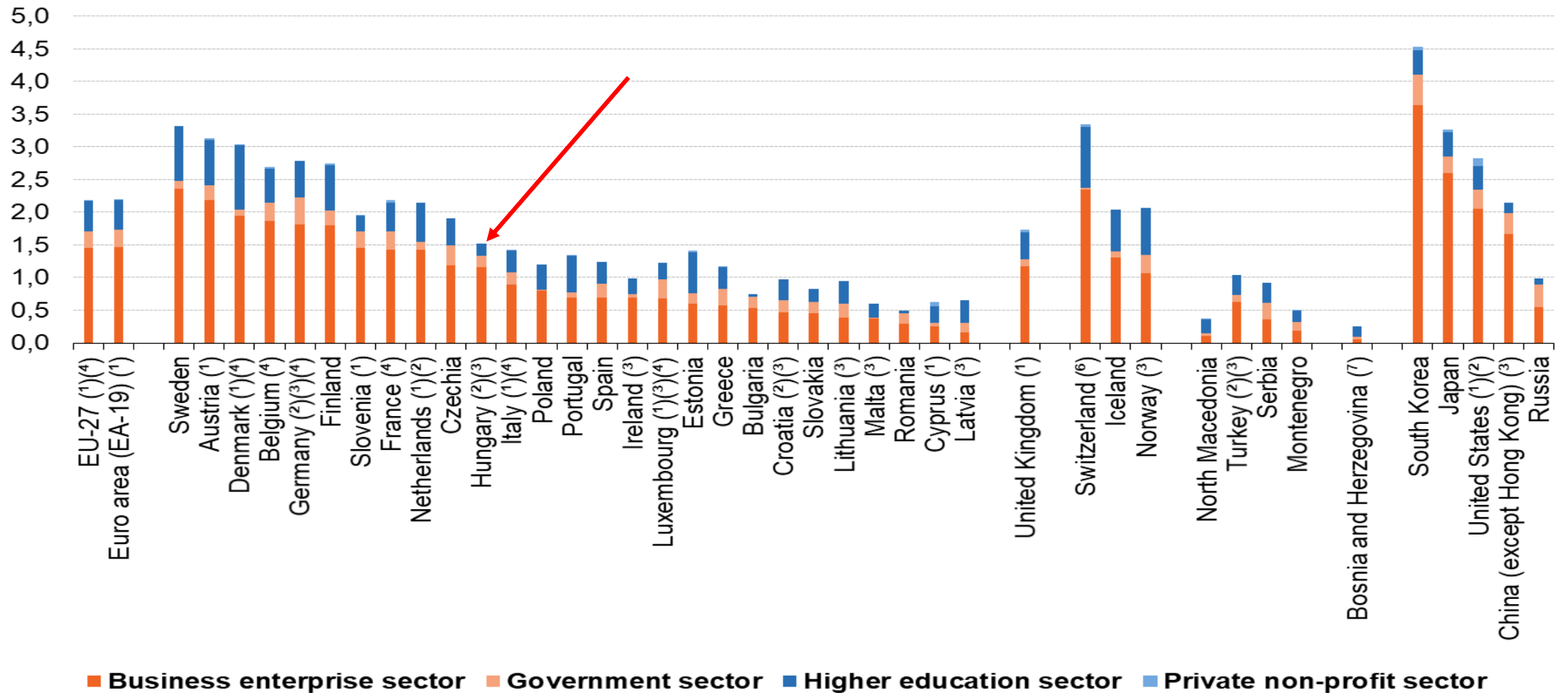
Összegzés

- Volatilis növekedési forgatókönyvek: A növekedés csak a korábbi évek visszaesésének ellensúlyozására elegendő
- Válságra hajlamos gazdaság: instabil forintárfolyam, infláció, államadósság, költségvetési hiány, folyó fizetési mérleg hiánya.
- Duális gazdaság: Túl nagy függés az FDI-től, DE gyengék hazai kkv-k hazai erőforrásai
- Az uniós források elosztása nem tudta kezelni a regionális egyenlőtlenségeket.
- Erős kivándorlás
- Erős városi/regionális pólusok hiánya: a gazdaságfejlesztési zónák az FDI-kre és az MNC-kre összpontosítanak.
- Helyi gazdaságfejlesztés: erőtlen, forráshiányos,
- A tudásalapú gazdaság kihívásai (Ipar 4.0): jelentős lemaradás az innováció és az oktatási kiadások tekintetében.

K+F ráfordításunk relatíve közepes (1,53% /GDP), de alacsonyabb a 2,%-os EU átlagnál: nagyon alacsony egyetemi részarány

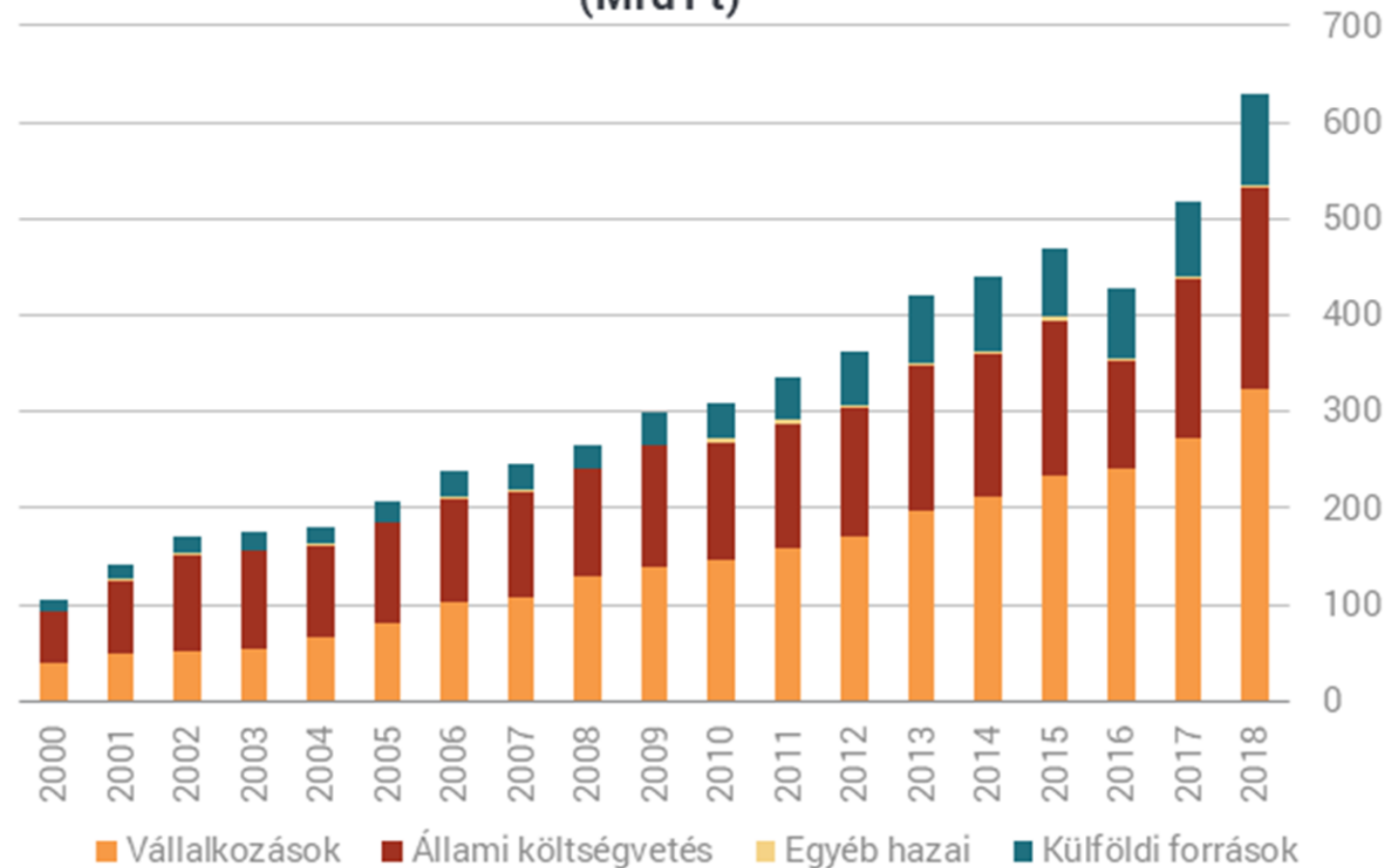
Gross domestic expenditure on R & D by sector, 2018
(%, relative to GDP)

700 mrd Ft K+F-re (2020):
alig több, mint az University of Oxford R&D kiadásai és éppen
fele a cseh K+F kiadásoknak

A K+F+I ráfordítások pénzügyi forrásai szektoronként
(Mrd Ft)

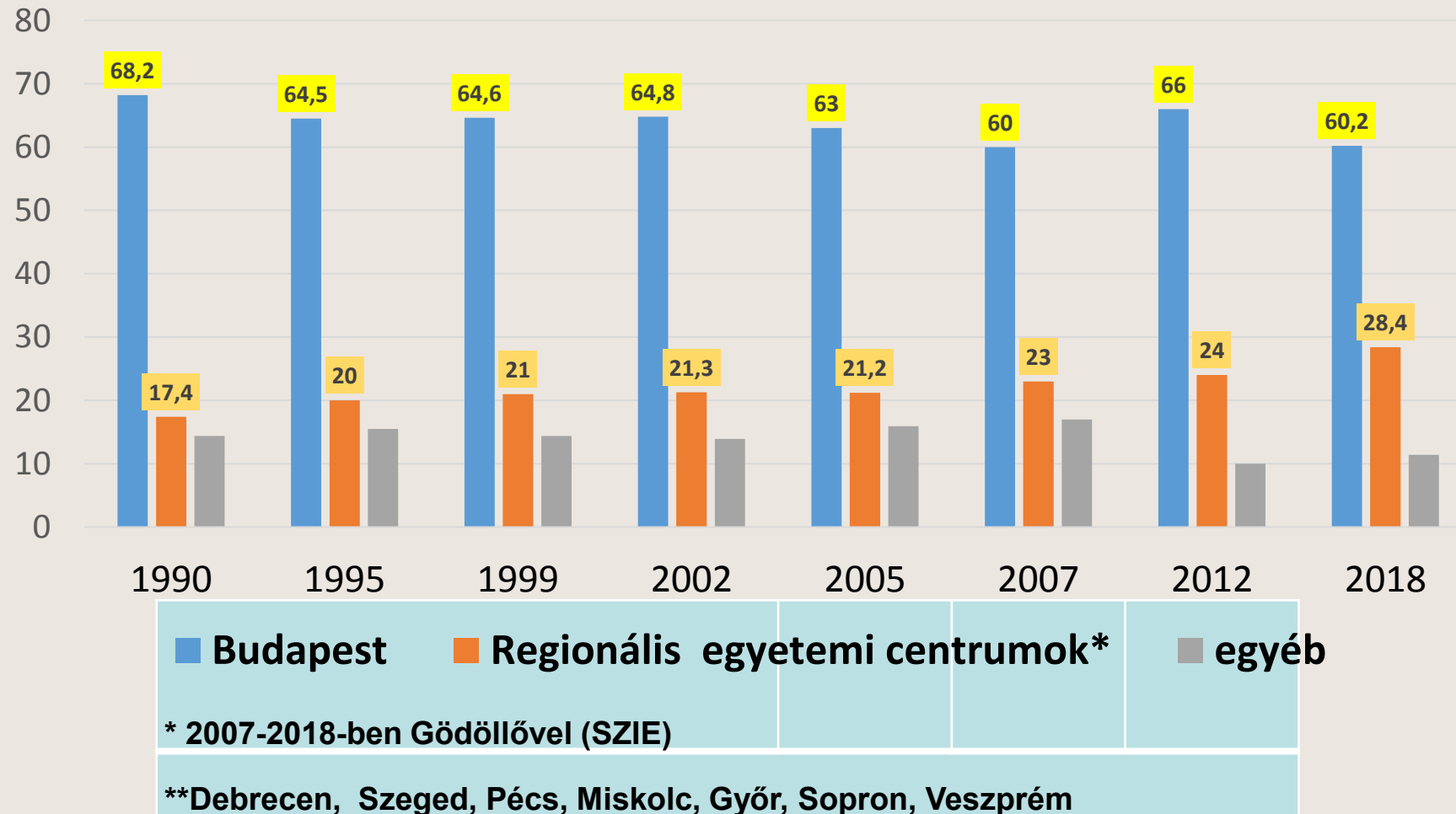

- 1 millió főre eső szabadalmak
 - 10%-a az Eu átlagának
 - és fele a világnak!

A K+F ráfordítások területi megoszlása Budapest és a regionális egyetemi központok között, %

Diagramcím

Alulfinanszírozott felsőoktatás:

Állami finanszírozás aránya a GDP százalékában a felsőoktatásban, 2019

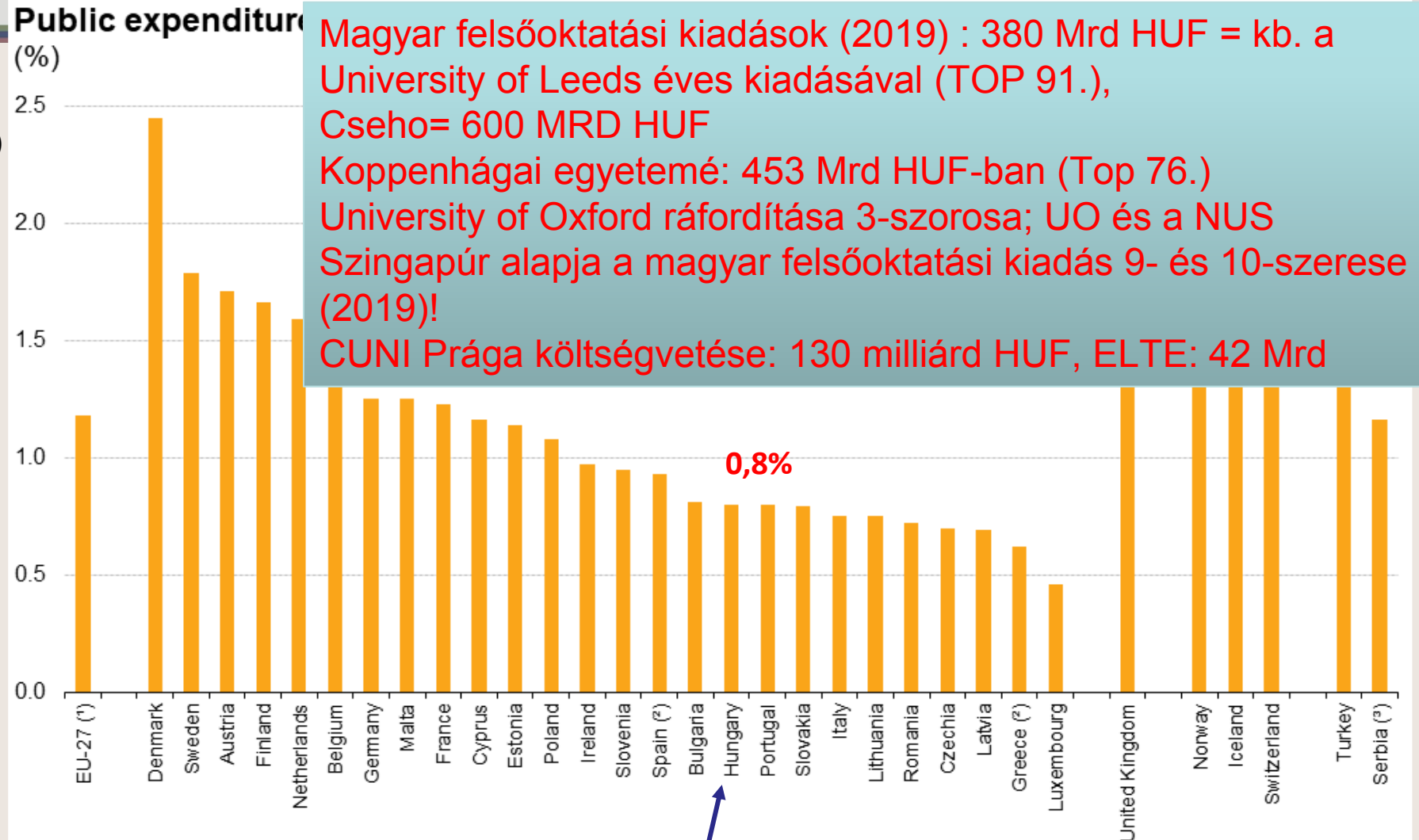
Times HE Ranking, 2021

- 251-300. Tartu
- 401- Károly Egyetem (Prága)
- 501-600. Jagelló, Krakkó
- 200-400.SOTE
- 600-800.ELTE, PTE, DE

QS World University Ranking,

- 260. Károly Egyetem
- 321. Varsói Egyetem
- 500-510. SZTE
- 601.-650. ELTE

Felsőoktatási hallgatók aránya alacsony(V4-hez képest), csökken.

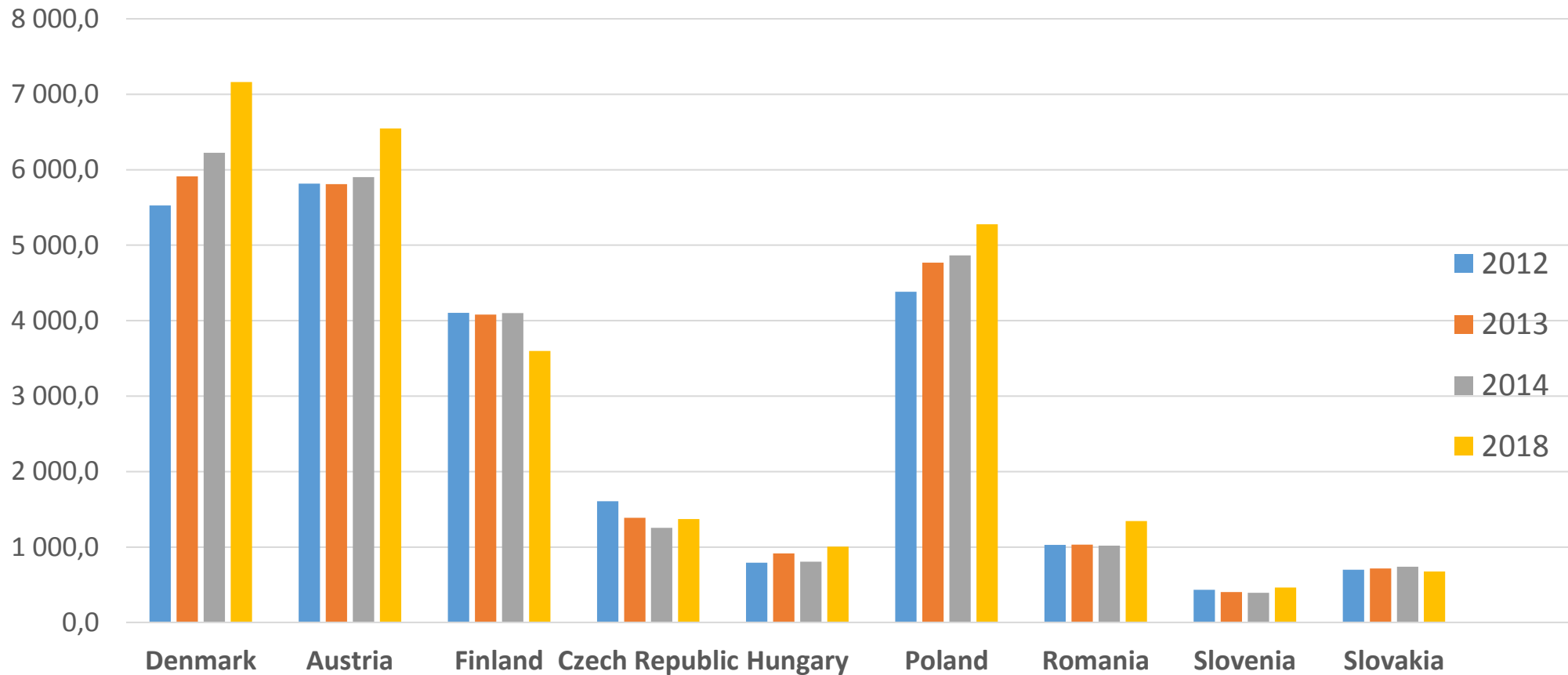

A felsőoktatási ráfordítások, millió Euro

(Kisebb népességű fejlettebb országok magyar felsőoktatási ráfordítások sokszorosát költik!
Lengyelország GDP- és népesség arányosan is többet költ, mint Magyarország!

Felsőoktatási kiadás a GDP %-ában: Finnország:2,11%; Dánia: 2,25%; Ausztria:1,9 %, EU: 1,36%, HU: 0.8%

Összegzés

- Volatilis növekedési forgatókönyvek: A növekedés csak a korábbi évek visszaesésének ellensúlyozására elegendő
- Válságra hajlamos gazdaság: instabil forintárfolyam, infláció, államadósság, költségvetési hiány, folyó fizetési mérleg hiánya.
- Duális gazdaság: Túl nagy függés az FDI-től, DE gyengék hazai kkv-k hazai erőforrásai
- Az uniós források elosztása nem tudta kezelni a regionális egyenlőtlenségeket.
- Erős kivándorlás
- Erős városi/regionális pólusok hiánya: a gazdaságfejlesztési zónák az FDI-kre és az MNC-kre összpontosítanak.
- Helyi gazdaságfejlesztés: erőtlen, forráshiányos,
- A tudásalapú gazdaság kihívásai (Ipar 4.0): jelentős lemaradás az innováció és az oktatási kiadások tekintetében.

20 éves a Magyar Regionális Tudományi Társaság

Az MRTT a Kárpát-medencében

KÖSZÖNÖM A FIGYELMET!

